

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

**DOBROVOLNICTVÍ V DOMOVECH PRO OSOBY S MENTÁLNÍM
POSTIŽENÍM**

**VOLUNTEERING IN HOMES FOR PEOPLE WITH MENTAL
DISABILITIES**

Magisterská diplomová práce

Bc. Libuše Hýblová

Olomouc 2017

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Markéta Hlavsová

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne 1. 12. 2017

podpis

Poděkování

Děkuji Mgr. Markétě Hlavsové za odborné vedení mé diplomové práce, zejména za její ochotu a trpělivost a cenné rady a připomínky, které mi poskytla. Také děkuji svým dcerám za to, jak se mnou celou dobu mého studia zvládly.

Obsah

Seznam zkratk	5
ÚVOD	6
1 MENTÁLNÍ POSTIŽENÍ	7
1.1 Definice mentální retardace	7
1.2 Etiologie mentálního postižení	9
1.3 Klasifikace mentálního postižení	10
2 DOBROVOLNICTVÍ	13
2.1 Definice dobrovolnictví	13
2.2 Osoba dobrovolníka	15
2.3 Dělení dobrovolnictví	16
2.4 Oblasti dobrovolnictví	18
3 DOBROVOLNÍCI A PRÁCE S NIMI	25
3.3 Koordinátor dobrovolníků	27
3.4 Získávání dobrovolníků	28
3.5 Výběr a výcvik dobrovolníků	30
3.6 Odměňování dobrovolníků	31
3.7 Supervize	32
4 VÝZKUMNÁ ČÁST	34
4.1 Použitá metoda	34
4.2 Cíle práce	35
4.3 Hypotézy	35
4.4 Výzkumný vzorek	36
5 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	37
5.1 Vyhodnocení dotazníku pro sociální pracovníky	37
5.2 Vyhodnocení dotazníku pro studenty	47
5.3 Vyhodnocení hypotéz	53
5.4 Shrnutí zjištěných výsledků	59
5.5 Diskuze	61
ZÁVĚR	65
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	67
PŘÍLOHY	73

Seznam zkratek

IQ	Intelligenční kvocient
MKN-10	10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí
NSP	Národní soustava povolání
WHO	Světová zdravotnická organizace
č.	číslo
str.	strana

ÚVOD

Studuji obor pedagogika-sociální práce a osoby s mentálním postižením jsou specifickou cílovou skupinou sociální práce, u níž se prolínají obě tyto oblasti. Sociální práce, pomáhající řešit obtíže, které jedincům s mentálním postižením přináší tento typ postižení, a pedagogika (speciální pedagogika, psychopedie), snaží se nejen naučit tyto osoby možné maximum, ale zároveň je, jako sociální práce, co nejvíce začlenit do běžného života.

Laické veřejnosti zůstává mentální postižení stále velkou neznámou a je provázeno řadou nálepek a předsudků. Můžeme si zkusit, jaké to je nic nevidět, nic neslyšet, pohybovat se na invalidním vozíku, a na některých školách sociální práce již studenti tuto možnost mají, ale není možné vyzkoušet, jaké to je, být mentálně postižený. Jedinci s mentálním postižením jsou stejně různorodé lidské bytosti jako my bez postižení a neměli bychom na ně nahlížet na všechny stejně.

V bakalářské práci jsem se zabývala chráněným a podporovaným bydlením pro osoby s mentálním postižením. Blíže jsem se s touto cílovou skupinou seznámila a také bydlím nedaleko domova pro osoby s mentálním postižením a s uživateli této služby se setkávám v běžném kontaktu.

Ve své diplomové práci jsem se proto rozhodla věnovat stejné cílové skupině jako ve své bakalářské práci, tentokrát ve vztahu k dobrovolnictví. Zaměřit se na to, zda je zájem dobrovolníků pracovat s touto cílovou skupinou a na druhou stranu, zda mají v domovech pro osoby s mentálním postižením o případné dobrovolníky zájem, jak je vyhledávají a zda potenciální dobrovolníci musí splňovat nějaké specifické požadavky, ať už na věk či vzdělání, nebo mít speciální dovednosti a znalosti.

1 MENTÁLNÍ POSTIŽENÍ

„Patrně jiný druh handicapu nečiní člověka v běžné populaci tak zvláštním a odlišným jako právě mentální postižení.“ (Slowík, 2007, s. 109)

Jedinci s mentálním postižením jsou jednou z nejpočetnějších skupin mezi všemi osobami s ostatními druhy postižení. Absolutní počet mentálně postižených jedinců v populaci není znám, ale uvádí se, že na základě kvalifikovaných odhadů žijí jak v naší, tak světové populaci asi 3% lidí s mentální retardací. Z tohoto počtu připadá až 2,6 % na jedince s lehkou mentální retardací. V naší republice žije tedy přibližně 300 000 tisíc osob s některým stupněm mentálního postižení (Švarcová, 2011; Renotírová, Ludíková et al., 2004; Valenta, Müller, 2013).

1.1 Definice mentální retardace

„Mentální postižení není svou povahou absolutní, nýbrž relativní vůči očekávané hodnotě a výkonu u skupiny, resp. společnosti, ke které člověk přísluší.“ (Dörner a Plog, 1999)

Definice pojmu mentální retardace se v průběhu dějin vyvíjela stejně, jako se vyvíjel a vyvíjí pohled společnosti na osoby s mentálním postižením. V literatuře do roku 1989 můžeme najít řadu termínů označujících mentální postižení, od kterých bylo postupem doby upuštěno pro jejich pejorativnost. Patří sem např. pojmy jako duševní zaostalost, slabomyslnost, mentální defektnost, rozumová či duševní vada, oligofrenie apod. (Černá a kol., 2015, Bajo, Vašek, 1994). Na konferenci Světové zdravotnické organizace konané v roce 1959 v Miláně byl zaveden pojem mentální retardace, který má interdisciplinární charakter a postupně začal nahrazovat všechny dříve užívané termíny (Pipeková, 2006b).

Světová zdravotnická organizace (WHO) (Mezinárodní klasifikace nemoci, 2008, s. 242) definuje mentální retardaci jako *„stav zastaveného nebo neúplného duševního vývoje, který je charakterizován zvláště porušením dovedností, projevujícím se během vývojového období, postihujícím všechny složky inteligence, to je poznávací, řečové, motorické a sociální schopnosti.“*

U nás nejpoužívanější definici mentální retardace vytvořil Dolejší (1983, s. 38): *„Mentální retardace je vývojová porucha integrace psychických funkcí různé hierarchie s variabilní ohraničeností a celkovou subnormální inteligencí, závislá na některých z těchto činitelů: na nedostacích genetických vloh; na porušeném stavu anatomicko-fyziologické*

struktury a funkce mozku a jeho zrání; na nedostatečném nasycování základních psychických potřeb dítěte vlivem deprivace sensorické, emoční a kulturní; na deficitním učení; na zvláštnostech vývoje motivace, zejména negativních zkušenostech jedince po opakovaných stavech frustrace i stresu; na typologických zvláštnostech vývoje osobnosti.“ Tato definice se snaží o komplexní pojetí mentální retardace. Matoušek (2003a, s. 106) definuje mentální retardaci jako *„Vrozené a trvalé postižení osobnosti projevující se nízkou úrovní rozumových schopností, nízkou kontrolou emocionality, vysokou potřebou akceptace, nízkou schopností odhadovat vlastní možnosti, vysokou sugestibilitou, omezenou schopností rozumět řeči a řeč používat, tendencí ke stereotypnímu chování, konkrétním myšlením bez schopnosti zobecňovat a dalšími příznaky.*“ Valenta a Müller (2013, s. 16) definují mentální retardaci jako *„vývojovou duševní poruchu se sníženou inteligencí demonstrující se především snížením kognitivních, řečových, pohybových a sociálních schopností s prenatalní, perinatální i postnatální etiologií.*“

Výše bylo popsáno jen několik definic mentální retardace. Definic je celá řada a jsou velmi různorodé - některé jsou zaměřeny jen na nedostatečnost intelektu měřeného inteligenčním kvocientem (např. Vágnerová, 2004), některé zdůrazňují zejména projevy tohoto postižení (např. Matoušek, 2003a) a jiné zase vnímají jedince s mentálním postižením v celém komplexu jeho osobnosti. (např. Dolejší, 1983; Bazalová, 2006) Různost definic naznačuje, že pojem mentální postižení je pojem velmi široký a osoby s mentálním postižením velmi různorodé. Dodržujme při charakteristice těchto osob tyto zásady, jak je uvádí Lečbých:

1. Mluvme o každém jako o člověku;
2. Mluvme o tom, co dokáže, v čem je dobrý, co má rád, co je na něm zajímavého, v pozitivním smyslu slova;
3. Nepoužívejme k popisu člověka s postižením diagnózy;
4. Pokud musíme diagnózu použít, použijme ji jen tehdy, když je to nezbytné a na místech k tomu vhodných (např. ve zdravotnictví) a mějme na paměti zásadu č. 1. (O síle slova)

V současnosti se v české psychopedii užívají termíny: jedinec s mentální retardací a jedinec s mentálním postižením jako synonyma a budeme je takto používat i v této práci.

1.2 Etiologie mentálního postižení

U mentálního postižení jde vždy o organické nebo funkční poškození mozku, jehož příčiny jsou velmi různorodé. (Slowík, 2006) Raboch, Zvolský et al. (2001, s. 344) říká, že „čím je mentální retardace hlubší, tím častěji lze najít biologickou příčinu“. K mentální retardaci vede celá řada příčin, které působí společně, vzájemně se prolínají a ovlivňují. V současné době ale nejsme zhruba u třetiny jedinců schopni určit příčiny jejich mentálního postižení. (Valenta, Müller, 2013)

Při detailnější analýze vzniku mentálního postižení můžeme najít dva různé pohledy na příčiny tohoto postižení a to hledisko zdůrazňující dědičnost, které více méně podceňuje vliv prostředí a výchovy na vývoj jedince a hledisko zdůrazňující vliv prostředí na utváření osobnosti jedince, které nezohledňuje genetické vlivy. (Švarcová, 2011)

Příčiny vzniku mentálního postižení můžeme rozdělit podle několika hledisek. Jedním z nich je dělení podle příčiny (Švarcová, 2011):

1. endogenní (vnitřní) – zakódovány v systému pohlavních buněk, příčiny genetické;
2. exogenní (vnější) – působí od početí až do raného dětství, tyto faktory nemusí být jen příčinou postižení, mohou být také „spouštěčem“ projevů zakódované patologie dědičnosti nebo modifikovat její průběh.

Dalším hlediskem je členění podle doby vzniku postižení (Valenta, Müller, 2013):

1. prenatální příčiny (působí od početí do porodu):
 - a) vlivy dědičné – hereditární – zděděné nemoci, např. metabolické poruchy, zděděný nedostatek vloh k určité činnosti;
 - b) genetické příčiny – mutace genů, aberace chromozomů, změna počtu chromozomů, např. vlivem záření, chemickými vlivy, dlouhodobým hladověním;
 - c) environmentální faktory a onemocnění matky v těhotenství, např. zarděnky, kongenitální syfilis, otrava olovem, toxoplazmóza, alkoholismus;
2. perinatální příčiny (působí při porodu a krátce po něm) – např. perinatální encefalopatie, mechanické poškození mozku při porodu, hypoxie, předčasný porod;
3. postnatální příčiny (působící v raném dětství) – zánět mozku způsobený mikroorganismy, mechanické vlivy jako traumata, krvácení do mozku, nádory mozku.

1.3 Klasifikace mentálního postižení

Mentální retardace znamená snížení úrovně rozumových schopností jedince, které obvykle v psychologii označujeme jako inteligenci. Samotný pojem inteligence nebyl dosud v odborné literatuře uspokojivě definován. V současné době se nejčastěji užívá Wechslerova definice inteligence, která říká, že *"Intelligence je úhrnná nebo globální schopnost individua účelně jednat, rozumně myslet a vypořádat se účinně se svým okolím."* (Wechsler in Hyhlík, Nakonečný, 1973, s. 214) Nejznámějším a nejčastěji používaným vyjádřením úrovně inteligence je W. Sternem zavedený inteligenční kvocient (IQ) (Švarcová, 2011). V současnosti preferujeme výpočet IQ založený na v populaci předpokládané normální distribuci inteligence, vycházející z hodnot průměru a směrodatné odchylky. Základem výpočtu je potom průměr vyjádřený hodnotou IQ 100. (Vágnerová, 2005) Interval IQ 109–90 odpovídá užší normě a rozmezí 89–70 se označuje jako podprůměr, zahrnujeme jej však ještě do oblasti širší normy. (Raboch, Zvolský et al., 2001) Mentální retardaci pak na základě výše uvedených parametrů popisujeme jako neschopnost dosáhnout intelektové úrovně nejméně 70% normy, přestože byl jedinec s mentálním postižením řádně výchovně stimulován. (Vágnerová, 2004) Jako horní hranice pro mentální retardaci byla zvolena hodnota IQ 70 proto, že většina osob s IQ pod touto hranicí potřebuje zvláštní péči a ochranu (Raboch, Zvolský et al., 2001). V současné době se využívá ke klasifikaci mentální retardace 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN-10), která byla zpracována Světovou zdravotnickou organizací v Ženevě a její poslední aktualizace proběhla k 1. 1. 2013. Tato Mezinárodní klasifikace nemocí určuje tyto kategorie:

Lehká mentální retardace (F70) - IQ 69-50

Do této kategorie řadíme zhruba 80 až 85 % všech osob s mentálním postižením. Jde o osoby, které jsou většinou samostatné v péči o sebe a o svou domácnost, tzn. zvládají oblékání, mytí, osobní hygienu, přípravu stravy a úklid domácnosti, přestože si tyto dovednosti osvojují pomaleji oproti stanovené normě. (Švarcová, 2011) Lehká mentální retardace bývá často diagnostikována až v předškolním věku, méně často pak až ve škole, kde dítě selhává. V prvním roce věku dítěte bývá dosahování vývojových mezníků opožděno jen mírně nebo je dokonce v normě. (Říčan, Krejčířová, 2006)

U osob s lehkou mentální retardací převažuje konkrétní myšlení, neuvažují abstraktně, operují ale se základy logiky. Řeč si osvojují později, většinou ale dokážou užívat řeč účelně a udržovat konverzaci. Používají kratší věty, ve kterých se objevují nepřesnosti sémantického

a syntaktického charakteru. Na jedné straně jsou tyto osoby sugestibilní, nekriticky přijímají pokyny od ostatních lidí, nemají schopnost ověřit si správnost těchto pokynů a srovnat je s vlastními zkušenostmi, na straně druhé naopak mohou být imunní vůči jiným pokynům druhých osob, dokážou dlouho vzdorovat rozumným důvodům, proč něco udělat a mohou projevovat snahu udělat něco úplně jiného (Švarcová, 2011).

V dospělosti se mohou pracovně začlenit, potřebují jen podporu a dohled. Případné přidružené poruchy jako hyperaktivita, poruchy chování nebo epilepsie mohou brzdit využití daného intelektového potenciálu (Vágnerová, 2004, Raboch, Zvolský et al., 2001).

Střední mentální retardace (F71) - IQ 49-35

Do této kategorie patří zhruba 10 % osob s mentálním postižením a jedná se o osoby, u kterých je výrazně opožděno používání a chápání řeči. Jedinci se středně těžkým mentálním postižením jsou limitováni v procesu učení, ve specializovaných vzdělávacích programech si však mohou osvojit základy trivia (Švarcová, 2011).

Tak jako je omezena dorozumívací schopnost osob se středně těžkým mentálním postižením, je omezena i jejich schopnost starat se sami o sebe a jejich zručnost. Většina těchto lidí potřebuje péči a dohled po celý život. V dospělosti mají většinou schopnost pod odborným dohledem vykonávat jednoduché manuální práce (Raboch, Zvolský et al., 2001).

Těžká mentální retardace (F72) - IQ 34-20

Do této kategorie řadíme přibližně 5% osob s mentálním postižením. Klinický obraz těžké mentální retardace se podobá střední mentální retardaci, jenom úroveň schopností těchto osob je ještě více snížena. Žáci se většinou nenaučí ani dovednostem základů trivia. (Švarcová, 2011) Většina jedinců s tímto stupněm postižení trpí poruchami motoriky, případně jinými přidruženými defekty, které prokazují poškození nebo chybný vývoj centrální nervové soustavy. (Raboch, Zvolský et al., 2001) Dlouhodobým tréninkem si mohou jedinci s těžkou mentální retardací osvojit základní hygienické návyky a činnosti sebeobsluhy. Jejich řeč bývá omezena na jednotlivá slova, zvuky nebo není vytvořena vůbec. Tito jedinci bývají celoživotně závislí na péči jiných osob. (Pipeková, 2006a)

Hluboká mentální retardace (F73) – IQ < 20

Do této kategorie patří necelé 1% jedinců s mentálním postižením. Jedná se o osoby, které jsou výrazně omezené v chápání řeči a ve schopnosti pohybu nebo zcela imobilní,

většinou nejsou schopny pečovat o své základní potřeby. V kontaktu s jinými lidmi užívají jen neverbální komunikaci. Možnosti jejich vzdělávání jsou značně omezené, tito lidé vyžadují stálou pomoc a dohled (Švarcová, 2011).

Jiná mentální retardace (F78)

Diagnostická kategorie jiná mentální retardace by se měla používat jen tehdy, když je jinak obtížné určit stupeň snížení intelektových schopností osoby z důvodu přidruženého somatického nebo senzorického poškození, např. u jedinců neslyšících, nevidomých, nekomunikujících nebo v případech těžkých poruch chování (Švarcová, 2011).

Neurčená mentální retardace (F79)

Kategorie se užívá v případech, kdy je mentální retardace prokázána, ale není možné pro nedostatek informací zařadit jedince do některé z výše uvedených kategorií (Švarcová, 2011).

2 DOBROVOLNICTVÍ

V každé společnosti a kultuře pomáhali ti, kteří na tom byli lépe, těm, kteří kvůli nemoci, chudobě nebo přírodní katastrofě potřebovali pomoc. Solidarita a vzájemná lidská pomoc jsou základem existence lidské společnosti a také všech náboženství. (Tošner, Sozanská, 2002) Dobrovolnictví je tedy jev vyskytující se už tisíce let. Jeho význam různě kolísal - někdy bylo téměř neviditelné a zcela mimo zájem mocných a jindy bylo oceňováno a mělo klíčový význam pro fungování celé společnosti. V současné době význam dobrovolnictví opět stoupá. (Frič, Pospíšilová, 2010) V nynějším světě představuje dobrovolnictví fenomén, který překračuje hranice států, náboženských a sociálních skupin a zahrnuje činnosti nejen na místní a národní úrovni, ale také mezistátní a mezinárodní programy. (Tošner, Sozanská, 2002)

2.1 Definice dobrovolnictví

Pod pojmem dobrovolnictví si však každý z nás představí něco jiného. (Tošner, Sozanská, 2002) Dobrovolnictví je zkoumáno řadou vědeckých disciplín, zejména psychologií, sociologií, filozofií, ekonomii a politologií a každá tato disciplína ho zkoumá ze svého úhlu pohledu. Dobrovolnictví tedy nemá vytvořenu žádnou obecně platnou definici. (Mlčák, Zášková, 2013)

Podle Všeobecné deklarace o dobrovolnictví, schválené na 16. světové konferenci dobrovolníků v Amsterdamu v roce 2001 je dobrovolnictví „... *základním stavebním prvkem občanské společnosti. Uskutečňuje nejvznešenější aspirace lidstva - touhu po míru, svobodě, příležitostech, bezpečí a spravedlnosti pro všechny.*“ (Všeobecná deklarace)

Oldřich Matoušek ve Slovníku sociální práce (2003a, s. 55) uvádí, že dobrovolnictví „*je neplacená a nekariéerní činnost, kterou lidé provádějí proto, aby pomohli svým bližním, komunitě nebo společnosti. ... Klientem těchto dobrovolníků mohou být lidé s hendikepem, ale také např. příroda. Vykonávaná činnost musí být přínosem pro dobrovolníka i pro klienta. Činnost d. může být neformální nebo formální.*“

Obdobně – jako neplacenou, vědomou a svobodně zvolenou činnost ve prospěch druhých lidí - definují dobrovolnictví také např. Małgorzata Ochman a Paweł Jordan, 1997.

Hestia chápe dobrovolnictví „...jako ochotu člověka dát část svého času a sil ve prospěch potřebné organizace nebo člověka, aniž by s příjemcem pomoci byl vázán přátelskými či jinými vazbami. (Dobrovolnická činnost obohacuje)

Tato definice vyjadřuje názor, že dobrovolnictví je činnost, kterou vykonáváme pro cizí osoby, nikoli pro své blízké. Níže uvedená definice ProCulture - výzkumného, informačního a vzdělávacího centra pro kulturu vyzdvihuje dobrovolnictví organizované a to, že dobrovolník nepracuje za finanční odměnu, ale dobrovolnictví mu může přinášet jiná pozitiva. Dle této definice je dobrovolnictví (dobrovolná služba) „...aktivita, kterou dobrovolník nabízí svou pomoc dalším lidem prostřednictvím různých organizací. Dobrovolník sice nemá přímé finanční výhody ze své činnosti, ale může se tímto způsobem realizovat, získávat nové vědomosti, zručnosti a dovednosti, nezanedbatelné je i navázání nových vazeb.“ (Slovníček)

Od 1. 1. 2003 je v České republice účinný zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě, který v paragrafu 2 říká, že

„(1) Dobrovolnickou službou je činnost, při níž dobrovolník poskytuje

a) pomoc nezaměstnaným, osobám sociálně slabým, zdravotně postiženým, seniorům, příslušníkům národnostních menšin, imigrantům, osobám po výkonu trestu odnětí svobody, osobám drogově závislým, osobám trpícím domácími násilím, jakož i pomoc při péči o děti, mládež a rodiny v jejich volném čase,

b) pomoc při přírodních, ekologických nebo humanitárních katastrofách, při ochraně a zlepšování životního prostředí, při péči o zachování kulturního dědictví, při pořádání kulturních nebo sbírkových charitativních akcí pro osoby uvedené v písmenu a), nebo

c) pomoc při uskutečňování rozvojových programů a v rámci operací, projektů a programů mezinárodních organizací a institucí, včetně mezinárodních nevládních organizací.

(2) Za dobrovolnickou službu uvedenou v odstavci 1 se nepovažuje činnost týkající se uspokojování osobních zájmů, anebo je-li vykonávána v rámci podnikatelské nebo jiné výdělečné činnosti anebo v pracovněprávním vztahu, služebním poměru nebo členském poměru.

(3) Dobrovolnická služba je podle své povahy krátkodobá nebo, je-li vykonávána po dobu delší než 3 měsíce, dlouhodobá.“

2.2 Osoba dobrovolníka

Definice dobrovolníka je celá řada, stejně jako definice dobrovolnictví. Tyto definice jsou si podobné a vzájemně se prolínají.

Podle Tošnera a Sozanské (2006, s. 35) „dobrovolník je člověk, který bez nároku na finanční odměnu poskytuje svůj čas, svou energii, vědomosti a dovednosti ve prospěch ostatních lidí či společnosti.“ a podobně definuje dobrovolníka portál o dobrovolnictví, kde je uvedeno, že „dobrovolník je člověk, který ze své vlastní vůle a ve svém volném čase bez nároku na odměnu pomáhá lidem kolem sebe a zapojuje se do veřejně prospěšných aktivit.“ (O dobrovolnictví). Müllerová (2011, s. 10) uvádí, že „dobrovolník dává vědomě část svého času, energie a schopností ve prospěch činnosti, která je časově i obsahově vymezena.“

Dobrovolníky se mohou stát zejména studenti, zvláště ti, kteří se připravují na pomáhající profese; nezaměstnaní, kteří chtějí být nějakým způsobem užiteční; ženy pečující o rodinu, které ještě nejsou zaměstnané, ale chtějí se společensky uplatnit jinde než jen v domácnosti; lidé v důchodu, kteří takto chtějí využít svůj volný čas a také osoby, které považují svou práci za jednostrannou a chtějí si vynahradiť kontakt s lidmi, který v práci nemají. (Matoušek, 2003b)

Dobrovolníkem se může stát fyzická osoba, která se na základě svých vlastností, znalostí a dovedností rozhodne vykonávat dobrovolnickou službu a je starší 15 let, pokud bude vykonávat dobrovolnou činnost na území České republiky a starší 18 let, pokud chce vykonávat dobrovolnickou službu v zahraničí. (zákon o dobrovolnické službě).

Podle studie organizace INITIATIVE auslandszeit provedené v srpnu 2016, již se zúčastnilo 1627 osob, a proběhla mezi zájemci o dobrovolnictví, největší zájem o dobrovolnictví mají studenti ve věku 15 až 25 let a to tři čtvrtiny všech dotázaných, zbývající čtvrtinu potom tvoří osoby starší 26 let, 80% byly ženy, 40 procent mělo středoškolské, 20 procent vysokoškolské vzdělání a dalších 20 procent byli studující. Zbývající počet tvořily osoby s jiným druhem ukončeného vzdělání (základní, apod.). Dobrovolnictví je také vykonáváno různě dlouho. Zapojit se na 2 až 4 týdny chtělo 18,1 procent dotazovaných, téměř třetina se chtěla angažovat od jednoho do tří měsíců a 44 procent mezi 3 měsíci až rokem. (Freiwilligenarbeit)

2.3 Dělení dobrovolnictví

Dobrovolnickou činnost můžeme podle Kalvacha (2011) rozdělit do několika základních skupin:

Dobrovolnictví veřejně prospěšné

Tento druh dobrovolnictví vychází z ochoty občanů svobodně a podle svého přesvědčení se angažovat buď pro druhé, nebo pro změny ve společnosti. Na prvním místě je tu potřeba být užitečný svému okolí a své komunitě. (Müllerová, 2011) Nejvýznamnější oblasti tohoto druhu dobrovolnictví jsou zejména ekologická, sociální a zdravotní, humanitární a lidských práv, vzdělávací, sportovní a kulturní. (Kalvach, 2011) Do tohoto druhu dobrovolnictví patří např. dobrovolní dárci krve, horská služba nebo Křesťanské sdružení mladých lidí YMCA.

Dobrovolnictví vzájemně prospěšné

Dobrovolnictví vzájemně prospěšné je dobrovolná činnost, kterou vykonávají členové spolků a sdružení pro to, aby realizovali své cíle a naplnili svá poslání. Řadíme sem i organizace, které pomáhají svým členům, kteří jsou nějakým způsobem ve společnosti znevýhodněni. Činnost těchto organizací se někdy vyvine v dobrovolnictví veřejně prospěšné. (Kalvach, 2011)

Jako příklad uvádíme Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska, jež má 357 317 členů v téměř 7700 sborech dobrovolných hasičů, z toho 58 036 členů ve věku do 18 let. Sdružení si klade mimo jiné za cíl spolupůsobit při vytváření podmínek k účinné ochraně života a zdraví občanů a majetku před požáry a při poskytování pomoci při živelných pohromách a jiných mimořádných událostech, vytvářet podmínky pro činnost s dětmi a mládeží, podporovat zdravý rozvoj jejich osobnosti, vést mladé členy k úctě k vlasti a v neposlední řadě podporovat všeobecnou sportovní činnost svých členů s ohledem na zdravý rozvoj jejich osobnosti, intelektuálních a tělesných schopností a zvyšování fyzické kondice a organizovat a podporovat výkon dobrovolnictví. (Výroční zpráva)

Dobrovolná služba

Toto je činnost vykonávaná jako dlouhodobý závazek, kdy se osoba věnuje dobrovolné pomoci v řádu měsíců i let obvykle mimo svoji vlastní zemi. Jedná se především o mladé lidi, kteří se zúčastňují kratších „workcampů“, ale i dlouhodobých dobrovolných pobytů v zahraničí. (Müllerová, 2011; Kalvach, 2011; Šimková, 2011) Kratší workcamps trvají zpravidla dva až tři týdny a sejde se na nich pěti až dvacetičlenná skupina mladých z celého světa. Dlouhodobé projekty nejsou samostatné dobrovolnické programy, ale zahrnují dobrovolnické příležitosti probíhající po celém světě v trvání tři měsíců až dvou let. Patří sem široká škála dobrovolných aktivit, jako např. ochrana mořských želv v Asii nebo projekt Postavme školu v Africe. Jde o dlouhodobou spolupráci s místní neziskovou organizací a s místní komunitou na řešení konkrétního problému. Práce dobrovolníka je v tomto případě více specializovaná a klade na jedince vyšší požadavky. Organizace pořádající workcamps v zahraničí i u nás jsou např. Tamjdem, DUHA – sdružení dětí a mládeže pro volný čas, přírodu a recesi, INEX – sdružení dobrovolných aktivit a Člověk v tísni, o.p.s. (Dobrovolnictví).

Podle Tošnera (In Kalvach, 2011) můžeme dobrovolnictví dělit také z časového hlediska a to na:

- **jednorázové** – kdy se jedná o zapojení při kampaních, sbírkách apod., které jsou pořádány jednou nebo několikrát do roka. V těchto případech není obvykle činnost dobrovolníků příliš formalizovaná a dohoda o jejich pomoci bývá většinou ústní. Jako příklad uveďme Tříkrálovou sbírku, Národní potravinovou sbírku, Noc venku, Uklidme Česko nebo festival Jeden Svět organizace Člověk v tísni, o.p.s..

- **dlouhodobé** – takováto dobrovolná práce je vykonávána opakovaně a pravidelně – např. hodina dvakrát týdně po celý rok. V těchto případech bývá sepsána dohoda o spolupráci mezi dobrovolníkem a organizací. (Tošner, Sozanská, 2006) Patří sem např. dobrovolnický Projekt SPOLU!, kdy studenti psychologie z celé České republiky dochází ve svém volném čase jednou až dvakrát týdně do psychiatrických zařízení, kde zajišťují pacientům rozmanitý volnočasový program a sami tak získávají praktické zkušenosti již během svého studia (O nás), projekt Amelie – psychosociální pomoc pro onkologicky nemocné a jejich blízké a program PĚT P společnosti HESTIA – preventivní program pro děti ve věku 6 – 15 let založený na kamarádském vztahu dítěte s dospělým dobrovolníkem.

Na závěr uvádíme dělení dobrovolnictví v sociálních službách podle Metodiky dobrovolnictví v sociálních službách (2012). Dobrovolnictví zde můžeme rozdělit na tři skupiny a to:

a) **dobrovolnictví „IN“** – dobrovolnictví určené klientům nebo pacientům v pobytových zařízeních a zaměřené na péči o osoby starší nebo zdravotně postižené a zlepšení využití jejich času. Dobrovolníci se tu v poslední době uplatňují také u činností, které můžeme nazvat jako nespecifická rehabilitace, např. zpívání a hraní na rytmické nástroje ve skupině, posezení při čaji nebo kávě s rozhovorem s prvky reminiscenční terapie, zooterapie apod.

b) **dobrovolnictví „OUT“** - dobrovolnictví jako doplněk terénní nebo ambulantní péče nebo dobrovolná osobní asistence. Dobrovolnou osobní asistenci mohou doplňovat aktivity jako poradenství na téma: samostatný život, pomoc při kontaktu s úřady a firmami, možnost setkávání v klubovně nebo účast na programech z oblasti arteterapie apod.

c) **dobrovolnictví jako nespecifická rehabilitace** a aktivizace seniorů a zdravotně postižených – jedná se o specifický typ dobrovolnictví, kdy jsou zapojeni starší a zdravotně postižení. Pro člověka, který sám potřebuje podporu, se může jeho vlastní dobrovolná činnost stát důkazem, že je stále užitečný a pro někoho potřebný.

Příkladem je program 3G – Tři generace, organizace Hestia, který vznikl v roce 2011. Vychází z pravidel programu Pět P a propojuje osoby starší 50 let a rodiny s dětmi, ty z nich, kdo nemají možnost mezigeneračního soužití a touží po ní. Hlavní cíle programu 3G - tři generace jsou podpora mezigeneračního soužití, solidarity a soudržnosti mezi generacemi a vytvoření pozitivního dlouhodobého vztahu mezi dobrovolníkem a rodinou. (Program 3G)

2.4 Oblasti dobrovolnictví

Oblastí, ve kterých mohou dobrovolníci realizovat svou činnost, je celá řada.

Podle Šimkové (2011), Tošnera, Sozanské (2002) a Tomečkové (2012) jsou to zejména tyto:

Zdravotnictví

Ve zdravotnictví se jedná o dobrovolníky pracující zejména v lůžkových zdravotnických zařízeních, ale nejen tam. Uplatňují se také v tzv. „zdravotně sociálním terénu“, kde pracují s lidmi se zdravotním postižením. Náplň činností pomáhajících v této oblasti zahrnuje nácvik soběstačnosti pacientů, různé tvořivé volnočasové aktivity, činnosti

napomáhající rehabilitaci a také pomoc při různých kulturních akcích probíhajících v nemocnicích. (Šimková, 2011)

Ve zdravotnických zařízeních se osvědčily jak pravidelné, tak i jednorázové návštěvy dobrovolníků a jednorázové akce. Dobrovolníci se zde věnují buď individuálně pouze jednomu pacientovi, nebo pracují s celou skupinou pacientů. (Přehled ... činností)

Sociální služby

Sociální služby jsou specifické nejen svým rozsahem a klientelou, ale i cílem služby, kterým je většinou překonání nějakého druhu handicapu a integrace klienta do většinové společnosti, nebo alespoň zmírnění vyloučení této osoby s handicapem. Proto mohou dobrovolníci v této oblasti plnit významnou úlohu. Jejich výhodou je, že se nejedná o profesionální sociální pracovníky a to může v některých případech odstraňovat bariéry mezi nimi a klienty, nebo pomáhat klientovi udržet vědomí jeho osobní důstojnosti a hodnoty. Vzhledem k tomu, že dobrovolník není zaměstnancem, může být klientovi blíže také věkově nebo mentálně díky svým specifickým životním zkušenostem a zájmům. (www.hest.cz)

Dobrovolníci mohou v sociální oblasti pomáhat v celé řadě zařízení, např. v domovech pro seniory, hospicích, azylových domech, chráněných a podporovaných bydleních, k-centrech a nízkoprahových centrech. Spektrum činností, kterými se zde podílejí na činnosti těchto zařízení je široké, od osobní asistence, trávení času jako společníci, předčítání, hraní her, pořádání přednášek na různá témata, organizování volnočasových aktivit až po pomoc s přípravou na školní vyučování. (Šimková, 2011) U nás dnes pracují dobrovolníci zejména na linkách důvěry, v ambulantních programech pro děti a mládež, v domovech důchodců, nemocnicích, hospicích a domovech pro osoby s tělesným nebo mentálním postižením. (Matoušek, 2003b) Dobrovolníci vnášejí do sociálních služeb nadšení, vysokou angažovanost, pružnost, neformálnost a osobní přístup ke klientům (Matoušek, 2003b) a také se stávají testem kvality péče i kvality vztahů v organizacích, protože „*tam, kde nejsou zaměstnanci ani klienti spokojeni, tam dobrovolník nevydrží.*“ (Metodika dobrovolnictví v sociálních službách, 2012, s. 6)

Ve dvou výše uvedených oblastech je kladen velký důraz na profesionální přístup ve využívání dobrovolníků, protože tito lidé zde vstupují do institucí fungujících jako uzavřené systémy a dobrovolník by zde mohl působit jako cizorodý prvek. V těchto organizacích musí být nejen dobrovolníci vyškoleni pro svou práci, ale také tato zařízení musí být připravena na přijetí dobrovolníků. (Tošner, Sozanská, 2002) Jako příklady organizací angažujících se v těchto dvou oblastech uvedme Fosa o.p.s., Pohoda o.p.s. a Slunečnice o.s.

(pomoc lidem s mentálním a jiným zdravotním postižením), Amélie, Anabell z.s. a Lékořice (podpora osob při těžkém onemocnění a hospitalizaci), Centrom o.s., Amalthea, Nová škola o.p.s (podpora sociálně znevýhodněných a dětí v náhradní rodinné péči a jejich rodin) (Dobrovolnictví)

Kultura

Jak uvádí Tošner a Sozanská (2002) tato oblast zahrnuje širokou škálu neziskových organizací, ve kterých působí tisíce dobrovolníků. Působnost jejich činnosti je většinou regionální a je často spojena s určitou konkrétní kulturní památkou, např. hradem, divadlem nebo muzeem.

Lidé působící v této oblasti se často ani za dobrovolníky nepovažují, ale patří sem například všichni, kteří jsou členy neprofesionálních uměleckých souborů, osoby organizující kulturní a společenské dění v obcích, usilující o záchranu kulturních a historických památek, pečující o kroniky a tradice obcí apod. (Šimková, 2011)

Příkladem je amatérské Divadlo Václav z obce Václavov u Zábřeha, které v roce 2016 pořádalo již desátý ročník soutěžní přehlídky ochotnických divadelních souborů s názvem O Václava z Václavova. Této přehlídce se zúčastnilo 14 souborů z 8 krajů České republiky, uvedeno bylo 17 inscenací pro děti i dospělé a tentokrát byla přehlídka doplněna i 4 vystoupeními kouzelníka. Za devět dnů trvání navštívilo tuto akci přes 2000 diváků. (Ohlédnutí ...)

Dalším příkladem je spolek Jeseníky přes hranici, z.s., založený v roce 2008. Cílem organizace je rozvíjet Jeseníky všemi směry a pořádá akce a projektů s nadregionálním přesahem. Zatím největším je vybudování Pradědova dětského muzea, otevřeného veřejnosti v říjnu 2015 v lázeňské obci Bludov. Dále se jedná o akce jako Strom splněných přání, Chuť Jeseníků a také první Dětský gastrofestival. (Jeseníky přes hranici)

Sport

Rekreační sport byl u nás od počátku budován na dobrovolnické práci. V České republice je zhruba dvě stě tisíc organizovaných dobrovolníků a jejich pole působnosti je široké, od odborné práce vázané na určité vzdělání, jako je trenérství, až po činnosti nevyžadující odbornou způsobilost, jako jsou pořádání akcí, organizování, doprava, údržba sportovišť apod. (Šimková, 2011)

Příkladem je Česká obec sokolská, zřízená ve veřejném zájmu, jejímž účelem a cílem je zvyšovat tělesnou zdatnost svých členů, organizovat a vykonávat tělovýchovnou, sportovní,

kulturní a společenskou činnost. Dále také podporovat rozvoj osobnosti a vychovávat k čestnému jednání v soukromém i veřejném životě, k národnostní, rasové a náboženské snášenlivosti a k demokracii, svobodě a humanismu. Hlavní činností České obce sokolské je „prostřednictvím tělesné výchovy a sportu, společenské a kulturní činnosti, přispívat ke zvyšování fyzické, společenské, kulturní a duchovní úrovně naší demokratické společnosti, vychovávat k mravnosti a občanské odpovědnosti.“ (Definice české obce sokolské)

Dobrovolnictví s dětmi a mládeží

Jedinečný přínos dobrovolnictví v neziskových organizacích pracujících s dětmi a mládeží je zejména v poskytování dlouhodobého zázemí silných osobních vazeb. Ve většině organizací sdružujících děti a mládež nejde jen o trávení volného času, ale jedná se také o výchovné působení na jejich osobnost. V dobrém oddílu je možné získat nejen řadu kamarádů, ale také celoživotní nasměrování, základ hodnotového systému a řadu dovedností a znalostí důležitých pro orientaci v životě. (Šimková, 2011)

Příkladem je Junák – český skaut, z. s., největší výchovná organizace u nás s více než 55 tisíci členů. Základní jednotkou je oddíl, ve kterém je většinou 15 – 30 dětí a skupina vedoucích. Posláním organizace je podporovat rozvoj osobnosti dětí a mladých lidí. Skautské hnutí najdeme ve 216 zemích a sdružuje 40 milionů skautů sdílejících stejné hodnoty. Smyslem skautingu je pomocí rozvoje jednotlivce vytvářet lepší svět. Skautská práce je realizována díky úsilí více než 7 000 dobrovolníků, z nichž cca 4 000 pracují přímo s dětmi v oddílech a za rok v celém hnutí bezplatně odpracují přes 1 150 000 hodin. Jednou z mnoha dobrovolnických pozic je vedoucí oddílu vyžadující odbornou kvalifikaci. Junák – český skaut má propracovaný vzdělávací systém. Dospělí dobrovolníci absolvují i zdravotnický kurz. Každý rok skauti pořádají přibližně tisíc táborů pro téměř 27 000 dětí. (Zajímavá fakta a čísla) Mnohé akce Junáka jsou určeny nejen členům, ale také široké veřejnosti. A i když je hlavním posláním Junáka výchova mladých lidí, sdružuje se v jeho řadách také významné množství dospělých, včetně tzv. „oldskautů“ a „oldskautek“ (Bočková, Hastrmanová a Havrdová, 2011).

Ekologie

Do této oblasti působení desítek tisíc dobrovolníků patří výsadba zeleně, úklidy v přírodě, péče o studánky, budování a údržba naučných stezek, ochrana nebo dokonce záchrana živočichů, péče o významné přírodní lokality a chráněná území a práce s dětmi a mládeží v oblasti ekologické výchovy. (Šimková, 2011)

Organizace v této oblasti působnosti dobrovolníků patří k nejlépe organizovaným. Mají nejen celostátní působnost, ale také vazby na mezinárodní organizace. Spolupracují s nimi dobrovolně i významní odborníci a do řešení problémů se zapojují také jako politický subjekt. (Tošner, Sozanská, 2002)

Příkladem je Greenpeace, nezávislá mezinárodní ekologická organizace se 40letou tradicí, pracující v současné době ve 40 zemích. Zaměřuje se zejména na mezinárodní kampaně na ochranu životního prostředí, jednotlivé pobočky ale také vedou kampaně na národní nebo regionální úrovni. Jedná se o kampaně za změnu postojů a chování, ochranu životního prostředí a prosazování mírových řešení. Její práce by nebyla možná bez pomoci dobrovolníků. „Cílem Greenpeace je zajistit schopnost Země udržet život ve vši jeho rozmanitosti.“ (O nás - Greenpeace)

Mezinárodní dobrovolnictví a rozvojová spolupráce

Tento typ dobrovolnictví se objevuje v České republice až po roce 1989. V té době k nám přijela řada dobrovolníků zejména z USA a zemí západní Evropy a jejich činnost byla zaměřena zejména na výuku jazyků. Postupně potom u nás vznikaly organizace, které vysílají dobrovolníky do zahraničí. (Tošner, Sozanská, 2002) Příkladem jsou organizace INEX – sdružení dobrovolných aktivit, SADBA – Salesiánská asociace Dona Boska, TANDEM – koordinační centrum česko-německých výměn mládeže, Hnutí Brontosaurus (Brontosauři v Himálajích) a YMCA.

Pro tento typ dobrovolnictví je podstatné jeho spojení s mezikulturním vzděláváním a mezinárodní spoluprací, proto tyto aktivity nemůžeme jednoznačně oddělit od ostatních kategorií. V zahraničí je možné pracovat na projektech, které se věnují práci s postiženými osobami, podílejí se na ekologické revitalizaci národních parků nebo zachraňují historickou památku apod. Jako příklad můžeme uvést některé probíhající rozvojové projekty společnosti ADRA - v Bangladéši „BanglaKids: adresná podpora vzdělávání dětí“, v Kambodži „Podpora výživy matek a dětí do 2 let v oblasti Baray Santuk“ nebo „Zdravotnické středisko Itibo“ v Keni. (Rozvojové projekty)

Dobrovolnictví při mimořádných událostech

V krizových situacích působí v České republice v současné době dobrovolníci zejména ve dvou rovinách. Jednak při událostech místních, kterými jsou např. požáry, nehody, vyprošťování, kde mají nezastupitelnou úlohu dobrovolní hasiči. Dále jsou to události, které přesahují jedno místo, což jsou u nás zejména záplavy, v zahraničí potom

zemětřesení a humanitární katastrofy. V obou případech je důležitá jak práce profesionálů, tak práce dobrovolníků. Pomoc dobrovolníků je důležitá nejen kvůli manuální pomoci při odstraňování následků, ale také kvůli potřebě zasažených osob nebýt v takové situaci sami. (Šimková, 2011) V této oblasti se angažují např. společnosti Člověk v tísní, o.p.s., ADRA a Lékaři bez hranic, jejichž česká kancelář oslavila v říjnu 2016 deset let svého působení. S touto kanceláří vycestovalo více než 125 lékařů, zdravotních sester a dalších spolupracovníků zajišťujících chod misí a od roku 2006 strávili všichni dohromady více než 112 let. Působili ve válečných oblastech a oblastech postižených přírodními katastrofami, např. v Afghánistánu, Jemenu, Sýrii, na Haiti, Filipínách nebo v západní Africe při epidemii Eboly.

Dobrovolnictví firem

Tato oblast má ve spektru dobrovolnictví zvláštní postavení. Jedná se o dobrovolnictví specifického typu, kdy se jedná o prvotní úmysl firem poskytnout zaměstnancům volno na dobrovolnou činnost ve prospěch jiných. Takovýto přístup je velmi rozšířen a populární zejména v západních zemích. Začíná se ale rozvíjet i ve firmách v České republice, a to zejména v těch, které mají zahraničního vlastníka nebo partnera. (Šimková, 2011) U nás realizuje programy firemního dobrovolnictví zejména platforma Byznys pro společnost a Fórum dárců, jež uskutečnilo v roce 2010 4250 dobrovolnických dní ve 450 veřejně prospěšných organizacích. V letech 2005 až 2010 se do programu zapojilo 35 firem, zaměstnanci odpracovali cca 12 000 dobrovolnických dní a jejich práce přepočtena na průměrnou mzdu představuje hodnotu dosahující 18 milionů korun. Nejvíce dobrovolnických dní bylo odpracováno v oblasti životního prostředí a ekologie (v roce 2010 42%), v sociální a zdravotní oblasti (v roce 2010 29%) a v oblasti práce s dětmi a mládeží (v roce 2010 17%). (Čeští zaměstnanci vydělali...)

Firemní dobrovolnictví je vhodné pro všechny typy podniků - velké, střední i malé. Firma poskytuje zaměstnanci plně hrazený volný den, jako by byl v práci, ale místo toho pomáhá ve vybrané charitativní organizaci. Nejčastěji se tito dobrovolníci z firem zapojují

do projektů v oblastech životního prostředí, sociálních a zdravotních službách a v oblasti volného času pro děti a mládež. Rozsah a typy dobrovolnických akcí si samozřejmě může jednotlivá firma nastavovat zcela individuálně podle svých potřeb. Firemní dobrovolnictví je jeden z projevů sociální odpovědnosti firmy, vytváří jí lepší image a má pozitivní přínos pro práci se zaměstnanci, zejména pro teambuilding. Dobrovolníci z řad zaměstnanců

se mohou odpoutat od každodenních rutinních povinností a pomoci rozvoji okolního prostředí. (Co přinese firmě...)

Jako příklad můžeme uvést, že za rok 2016 se v programech firemního dobrovolnictví organizovaných společností Hestia zapojilo více jak 1000 dobrovolníků, z nichž 131 jich bylo zapojeno v expertním dobrovolnictví a přes 900 z nich pomohlo v rámci manuálního dobrovolnictví. Účastníky těchto programů byli zaměstnanci firem Vodafone, Atradius, DSV Logistics, AON, Moody's, String Data, T-Mobile, Edwards, Linde-Gas a dalších. (Proč se věnujeme firemnímu dobrovolnictví)

Dobrovolnictví v církvích a náboženských společnostech

Členové církví a náboženských společností se pro své společenství nějakým způsobem angažují a nepovažují se za dobrovolníky, považují to za samozřejmý důsledek jejich víry. Tyto osoby se nejen starají o kostel a pomáhají ve farních radách, ale také chodí navštěvovat lidi do nemocnic či domovů důchodců apod. (Šimková, 2011) Náboženská víra je nejen významná v přímé péči o osoby sociálně hendikepované, ale je také pro mnoho lidí pomocí při zvládání obtížných životních situací. (Matoušek, 2007)

Mezi církevní dobrovolnické organizace patří např. Charita Česká republika, která je součástí římskokatolické církve, ADRA ČR – součást mezinárodní sítě organizací založené Církví adventistů sedmého dne a Maltéžská pomoc o.p.s., což je humanitární organizace založená Suverénním řádem maltéžských rytířů.

V oblastech dobrovolnictví vede ve studii INITIATIVE auslandszeit práce s dětmi (429 respondentů), následují ochrana zvířat (410), zdravotnictví a péče (241), ochrana životního prostředí (193), kultura (126), rozvoj turismu (103), pomoc při mimořádných událostech (102), sport (95), církevní dobrovolnictví (28). Respondenti mohli vybrat více oblastí svého zájmu.

Ze studie „Dobrovolnictví na Slovensku – výskumné reflexie“ realizované v roce 2011 na Slovensku s výzkumným vzorkem 973 osob nad 15 let vybíráme nejčastější oblasti dobrovolnické činnosti - sociální služby (23,1%), životní prostředí (14,6%), umění a kultura (12,3%), sport (10,8%), církevní dobrovolnictví (10,4%), práce s dětmi a mládeží (10,1%) a dobrovolnictví při mimořádných událostech (6%). (Brozmanová Gregorová et al., 2011)

3 DOBROVOLNÍCI A PRÁCE S NIMI

Výše jsme definovali dobrovolnictví, uvedli druhy dobrovolnictví a oblasti, ve kterých se mohou občané angažovat. Dále se pokusíme popsat, co jedince k dobrovolnictví vede a jak je s dobrovolníky pracováno. K tomu je ale třeba uvést, že dobrovolnictví můžeme dělit také na formální a neformální. V této práci se budeme zabývat formálním dobrovolnictvím, stejně jako je tomu u výzkumných studií, které se dobrovolnictvím zabývají. Neformální dobrovolnictví je neorganizované pomáhání poskytované jednotlivcům, např. sousedská výpomoc, založené na reciprocitě, nijak neorganizované. (Mlčák, Záškodná, 2013, Formální dobrovolnictví je naopak organizované, prováděné v organizacích nebo prostřednictvím různých organizací. (Brozmanová Gregorová et al., 2011)

3.1 Motivace k dobrovolnictví

Pokud se snažíme vysvětlit dlouhodobé pomáhání, nestačí se dívat jen na situační faktory dobrovolnictví, kterými se často vysvětluje spontánní pomáhání cizím lidem v krizových situacích. A také ne všichni lidé jsou k dobrovolnictví predisponováni stejně. (Penner, 2004)

Výzkumy ukazují, že k pochopení tohoto prosociálního chování je třeba brát v úvahu více faktorů, zejména prosociální osobnostní orientaci, motivaci a rolovou identitu (to, do jaké míry se osoba identifikuje se svou rolí dobrovolníka). Hodnoty, normy, osobnostní vlastnosti a dřívější zkušenosti v kombinaci se sociálním tlakem jedincova sociálního okolí tvoří základ pro vysvětlení dobrovolnictví a dárcovství. Vliv mají také identifikace s organizací, náboženská orientace, spokojenost a pozitivní pocity dobrovolníků plynoucí z pomáhání. (Půlpánová, Mlčák, 2010)

Dobrovolníci vykonávají svou práci pro druhé bez nároku na finanční odměnu, je proto důležité neustále podporovat jejich motivaci. Motivace každého člověka k dobrovolnictví je jedinečná. Motivů pro to stát se dobrovolníkem můžeme najít celou řadu. Bývá to jistá nespokojenost, touha v něčem změnit svůj život. „Potřeba odevzdat, co nám věnovali jiní: pozornost, péči, čas.“ (Benedíková, 2012, s. 4) Lidé se stávají dobrovolníky také proto, že chtějí pomáhat ostatním, poznat nové lidi, získat nové zkušenosti nebo praxi nebo chtějí dělat něco zajímavého. (Müllerová, 2011)

Častou motivací pro dobrovolnou práci je také potřeba kontaktů s jinými lidmi a tím překonání pocitů osamělosti. Lidé takto nacházejí své místo ve skupině lidí, s jejichž hodnotami a cíli se ztotožňují a skupina jim dává pocit jednoty, společenství

a bezpečí a také nabízí podporu. Podle Maslowovy teorie potřeb to znamená, že dobrovolnictví může uspokojovat vyšší úroveň potřeb lidí. Může se stát také dobrou změnou pro ty, kteří nemohou naplnit všechny své potřeby v zaměstnání. Dobrovolnictví nabízí uvolnění od každodenní a často rutinní práce. Lidé na pozicích dobrovolníků často plní takové úkoly, které by v placeném zaměstnání nikdy nedělali. (Ochman, Jordan, 1997)

Jak uvádí společnost ADRA, motivace lidí k dobrovolnictví je různá, často se ale jedná o kombinaci těchto faktorů:

Altruismus – dobrovolník tedy chce být užitečný ostatním. Altruismus je společnou motivací, ale nebývá tou jedinou, zejména u těch osob, které slouží lidem trvale. Vždy je přítomen i nějaký osobní zisk nebo zadostiučinění.

Kvalita života - jedinec slouží ostatním, protože tak zlepšuje také svůj vlastní život. Tuto motivaci můžeme označit za patrně nejdůležitější, protože dobrovolníci jsou rádi s ostatními, mají rádi aktivní odpočinek a zejména pocit, že mají pro ostatní svou cenu.

Zpětný zisk - lidé mají z dobrovolnické činnosti nějaký zisk nefinanční povahy.

Smysl služby – osoby, pro které je motivací smysl služby, se často sami necítí být dobrovolníky. Spolupráci v komunitě považují za zodpovědnost, kterou spolu přináší občanství.

Náboženské přesvědčení – řada náboženství vnímá službu ostatním jako duchovní povinnost nebo také prostředek pro dosažení vyššího duchovního postavení.

Profesionální zkušenost – dobrovolná práce je zkušeností, kterou je možné zahrnout do profesního životopisu a zvýšit si tak svou hodnotu pro budoucího zaměstnavatele.

Společenské důvody - dobrovolnictví je dobrým způsobem jak poznat množství nejrůznějších lidí a navázat přátelství. (<http://www.adra.cz/dobrovolnictvi/praha/dobrovolnictvi>)

Zvláštním druhem motivace je možnost dobrovolníků ovlivnit třeba jen částku práce organizace. Člověk se cítí součástí organizace a může tak pomoci měnit její cestu. Organizace by proto měla lidem dobrovolně u ní pracujícím naslouchat, ptát se na jejich názor. Je to důkazem toho, že jsou dobrovolníci v organizaci bráni vážně. (Ochman, Jordan, 1997)

Posilovat motivaci může organizace také tím, že jako odměnu za dobrovolnou práci zorganizuje program jen pro dobrovolníky. (Matoušek, 2003b)

Důležitá je samotná prestiž dobrovolnictví a jeho hodnocení blízkými osobami. Zejména u mladých lidí je pro počáteční rozhodnutí stát se dobrovolníkem významné, zda je již dobrovolníkem někdo z jejich rodiny či přátel. (Půlpánová, Mlčák, 2010) Podle americké studie Youth Helping America (2005) mají nejsilnější vliv z příbuzenských vazeb rodiče a hned poté následují blízcí příbuzní. 47% mladých lidí, jejichž rodiče či sourozenci jsou dobrovolníky, se také sami pravidelně věnují dobrovolnictví. U mladých z rodin, kde se alespoň jeden rodič věnuje dobrovolnictví, existuje dvojnásobná pravděpodobnost, že se sám stane dobrovolníkem a téměř trojnásobná, že bude vykonávat dobrovolnickou činnost pravidelně. Výše zmíněná studie INITIATIVE auslandszeit se zabývala také motivací zájemců o dobrovolnictví. Pro dotázané bylo nejdůležitější poznání cizí kultury (76,2%), sbírání životních zkušeností (69,2%) a pomoc druhým (46,1%). Následuje přání uplatnit stávající znalosti (31,5%), naučit se něco nového (29,7%). Možnost rozšířit si pracovní kvalifikaci volilo 13,4% osob.

3.3 Koordinátor dobrovolníků

Všichni pracovníci, kteří přicházejí do styku s dobrovolníky, musejí být na jejich příchod do organizace připraveni a činnost dobrovolníků musí být koordinována z jednoho místa. (Matoušek, 2003b) Je třeba, aby byl v organizaci někdo, kdo dobrovolníky vede a je také prostředníkem mezi nimi, zaměstnanci a klienty. Touto klíčovou osobou práce s dobrovolníky je koordinátor dobrovolníků, „dobrovolnictví s ním stojí a padá“. (Metodika dobrovolnictví v sociálních službách, 2012, s. 8)

Koordinátor dobrovolníků by měl být schopen svoji roli vykonávat na základě upřímných a otevřených vztahů, tak aby se dobrovolníkům na tomto základě dostávalo jistoty, že to, co dělají, slouží dobré věci a je významné. „Koordinátor dobrovolníků je „vizitkou“ organizace.“ (Tošner, Sozanská, 2006, s. 77) Měl by to být někdo, kdo dobře zná organizaci, umí jednat s lidmi, je komunikativní, empatický, spolehlivý, trpělivý, umí svým nadšením pro věc strhnout ostatní a svou prací dokáže přesvědčit kolegy o prospěšnosti dobrovolnictví a odstranit tak případnou počáteční nedůvěru k dobrovolnictví. (Metodika dobrovolnictví v sociálních službách, 2012)

Koordinátor dobrovolníků má v organizaci celou řadu úkolů od získávání a výběru dobrovolníků, přes jejich výcvik až po zařazování do chodu organizace. Má na starosti také propagaci činnosti organizace, vyhledávání vhodných činností pro dobrovolníky, vede,

hodnotí, oceňuje dobrovolníky a vede potřebnou administrativu. Udržuje styk s nejbližším dobrovolnickým centrem, médií a dalšími organizacemi a je kontaktní osobou mezi vedením organizace, zaměstnanci, klienty organizace a dobrovolníky. (Tošner, Sozanská, 2006)

Koordinátorem může být v menší organizaci zaměstnanec nebo vedoucí pracovník vedle své profese. Ve větších zařízeních to ale musí být jeden (případně více) pracovník na plný úvazek. Velmi důležitou starostí koordinátora by mělo být usilování o to, jak udržet s dobrovolníky lidský kontakt a udržet jejich chuť spolupracovat na něčem zajímavém a novém, což je pro řadu dobrovolníků tou hlavní motivací. (Metodika dobrovolnictví v sociálních službách, 2012)

Od roku 2014 je koordinátor dobrovolníků oficiálně uznanou profesí uvedenou v Národní soustavě povolání (NSP), kde se můžeme seznámit s tím, jaké jsou požadavky na znalosti a dovednosti osob, které chtějí tuto profesi vykonávat. Organizace HESTIA - Centrum pro dobrovolnictví se pro tuto profesní kvalifikaci stala autorizovanou osobou, což znamená, že je zde možno složit zkoušku a po jejím úspěšném absolvování získat osvědčení o získání profesní kvalifikace koordinátora dobrovolníků. (Chcete být koordinátorem dobrovolníků?) Tato profese je v NSP charakterizována takto - koordinátor dobrovolníků řídí specifické lidské zdroje – dobrovolníky a zajišťuje veškeré činnosti spojené s jejich činnostmi v souladu s cíli organizace nebo projektu a doporučuje se jim absolvovat kurzy akreditované u Ministerstva práce a sociálních věcí Management dobrovolnictví I a II. (Národní soustava povolání).

Vzhledem k tomu, že je koordinátor dobrovolníků vystaven vysoké míře neuropsychické zátěže pramenící z každodenního styku s lidmi, měl by mít možnost pravidelné supervize. (Tošner, Sozanská, 2006)

3.4 Získávání dobrovolníků

Dobrovolníci přicházejí a odcházejí z organizací častěji než zaměstnanci, práce s nimi je proto stále se opakující proces. Někteří dobrovolníci mají konkrétní představu o své práci již před vstupem do organizace, jiní mají sice potřebu konat něco dobrého, ale nevědí, kde a jak by mohli pomoci. S každým zájemcem o dobrovolnictví je třeba postupovat individuálně a brát ohledy jak na motivy a zájmy potenciálního dobrovolníka, tak na potřeby organizace. (Jak pracovat s dobrovolníky)

Teoretici zabývající se dobrovolnickou motivací A. M. Omoto a M. Snyder navrhuji, aby organizace pracující s dobrovolníky zdůrazňovali spíše zisky pro samotného dobrovolníka než prospěch, který bude mít dobrovolnická aktivita pro klienta. Současně

doporučují jako efektivní seznámit dobrovolníka ihned na počátku s nároky kladenými na dobrovolníka. Takto připravený jedinec lépe zvládá případné negativní dopady související s výkonem práce dobrovolníka. (Půlpánová, Mlčák, 2010)

Nábor dobrovolníků by měl probíhat průběžně, ale jak doporučují Tošner a Sozanská, s důrazem na období po letních prázdninách nebo dovolených, po Vánocích a potom na začátku semestru vysokoškoláků.

Způsobů získávání dobrovolníků je celá řada, jejich výběr záleží na tvořivosti koordinátora a doporučuje se kombinovat několik možností.

Nejčastěji používané formy získávání dobrovolníků podle Tošnera, Sozanské (2006), Friče, Pospíšilové et al. (2010) a Brozmanové Gregorové, Matulayové et al. jsou (v závorce jsou uvedeny výsledky části výzkumů odpovídajících na otázku, jak se dobrovolníci o dobrovolnictví dozvěděli):

Leták, plakát, vývěska – jedná se o velmi často používaný způsob informování veřejnosti o tom, co organizace dělá a proč potřebuje dobrovolníky, ale tento způsob je málo efektivní (Frič, Pospíšilová 4%, Brozmanová Gregorová et al. 4,5 % výzkumného vzorku).

Místní tisk, regionální rozhlasové či televizní vysílání – média zprostředkovávají nejen propagaci činnosti organizace, ale také umožňují přímý kontakt s potencionálními dobrovolníky, takže práce s těmito médii by měla být prioritou každé organizace. (Frič, Pospíšilová 3%, Brozmanová Gregorová et al. 2,6 % výzkumného vzorku).

Náborová akce – jedná se o cílené získávání dobrovolníků často spojená s nějakou akcí, např. koncertem, výstavou apod.

Spolupráce s dobrovolnickými centry – dobrovolnická centra zatím působí v naší republice jen v některých větších městech, kde začala působit, umožňují ale připravit cílené kampaně zaměřené na získávání dobrovolníků (Brozmanová Gregorová et al. 6% výzkumného vzorku).

Střední a vysoké školy – studenti jsou u nás významným zdrojem dobrovolníků, jsou dychtiví po nových zkušenostech, ale je třeba je po dohodě s pedagogy přímo oslovit ve vyučování nebo pro ně připravit speciální akci

Osobní kontakty – získávání dobrovolníků přes příbuzné a známé je jednou z nejčastěji využívaných forem získávání dobrovolníků. Je to velmi efektivní způsob, ale je časově náročný a okruh známých se brzy vyčerpá. (Frič, Pospíšilová 47%, Brozmanová Gregorová et al. 53,4%).

Výzkumná studie provedená na Slovensku zjistila, že potenciální dobrovolníci preferují přímé zdroje informování, tedy v kontaktu s druhými lidmi – přáteli, dobrovolníky, zaměstnanci organizace, která potřebuje pomoc. Prostřednictvím nepřímých forem, tedy z internetu, letáků apod., získá informace méně než 5% respondentů a více než 40% dotázaných, získalo informace o dobrovolnické příležitosti ze dvou a více zdrojů.

3.5 Výběr a výcvik dobrovolníků

Dobrovolníky je třeba nejen získat, ale také správně vybrat a zaškolit. Výběrovou proceduru by měl navrhnout a provádět zkušený profesionál. Během výběru je nutné poznat a vyloučit osoby trpící duševní nemocí, osoby psychopatické, dále příslušníky náboženských sekt a v programech pro děti a mládež osoby s pedofilní sexuální orientací. (Matoušek, 2003b) Výběr dobrovolníků je zvláště vhodný před přípravou u složitějších činností, kdy je třeba dobrovolníkům předat znalosti a dovednosti pro jejich bezproblémové fungování v organizaci. (Tošner, Sozanská, 2006)

S každým zájemcem o dobrovolnictví je třeba postupovat individuálně a brát ohledy jak na jeho motivy a zájmy, tak na potřeby organizace. (Jak pracovat s dobrovolníky) Ihned po přijetí do programu začíná práce pro udržení dobrovolníků. Je tedy třeba odmítnout zájemce, který pro tuto práci není vhodný, ihned na počátku, nejlépe již při vstupním pohovoru. Ten by měl být zaměřen tak, aby se projevily nejen schopnosti a vlastnosti dobrovolníka pro projekt žádoucí, ale také projevy a vlastnosti nežádoucí. Odmítnutí člověka, který nabízí zdarma svou aktivitu, je obvykle těžké, ale ušetří organizaci řadu pozdějších starostí. (Benedíková, 2012) Je vhodné odhalit také negativní motivy pro to, stát se dobrovolníkem, kterými jsou podle Mlčáka a Záškodné (2009) a Tošnera a Sozanské (2006) touha ovládat a kontrolovat, soucit, posilování pocitu důležitosti na úkor znevýhodněných osob, přehnaná zvědavost, vlastní neštěstí, pomáhání jen z pocitu povinnosti apod.

Vybrané dobrovolníky je třeba zacvičit. Nejen jim teoreticky vysvětlit, v čem bude jejich práce spočívat, ale také jim názorně předvést žádoucí způsob práce. Je třeba seznámit je se základními modelovými situacemi, které při práci s klienty nastávají. Je třeba věnovat pozornost také předpokládaným rizikovým situacím a nacvičit pro tyto případy vhodné postupy. (Matoušek, 2003b)

Délku a obsahovou náplň přípravy dobrovolníků volíme podle náročnosti a rizik dobrovolnického působení. Výcvik dobrovolníků zahrnuje seznámení s posláním, činnostmi a cíli organizace a s místem a rolí dobrovolníků v organizaci. (Jak pracovat s dobrovolníky)

Vedle výběru dobrovolníků probíhá také výběr vhodných činností pro ně. Podle charakteru těchto činností potom trvá příprava několik minut nebo hodinu (např. administrativní činnosti, pomoc při jednorázové akci) a někdy celý den nebo víkend (např. program Pět P, dobrovolníci v nemocnicích apod.). Jsou ale i činnosti, které vyžadují dlouhodobou přípravu v řádu několika týdnů (např. dobrovolníci pro linky důvěry) (Tošner, Sozanská, 2006)

3.6 Odměňování dobrovolníků

V Česku odpracují dobrovolníci každoročně kolem 45 milionů hodin a odvádějí tak bezplatně práci v hodnotě více než 5,5 miliardy korun. Ze statistik a z vládního dokumentu o politice státu vůči neziskovým organizacím vyplývá, že dobrovolnou činnost vykonávají skoro dva miliony Čechů a Češek nad 14 let, což je 29 procent populace nad 14 let a Česká republika se tak řadí v dobrovolnictví na osmou příčku EU. (Dobrovolníci v Česku)

Přestože je práce dobrovolníků vykonávána bez nároku na finanční ohodnocení, měla by být oceněna. Všichni potřebujeme ujištění o smysluplnosti naší práce, tím spíše dobrovolník, který o své ceně není ujišťován výplatní páskou. (Benedíková, 2012) Odměna nejen podporuje motivaci pracovníků, ale také přispívá k dobré pracovní atmosféře a podporuje výkonnost. Je vhodné, aby organizace poskytovala dobrovolníkům stejné sociální výhody, jako mají zaměstnanci, např. společný oběd v práci nebo ochranný oděv. (Ochman, Jordan, 1997) Vždy se setkáváme s dobrovolníky, kteří říkají, že o pochvalu a ocenění nestojí, ale i pro ty je třeba najít způsob, jak jim poděkovat. Prosté „děkuji“, které patří ke každému mezilidskému kontaktu, je samozřejmostí. (Tošner, Sozanská, 2006)

Koordinátor dobrovolníků by měl nejméně jednou za rok zorganizovat setkání všech dobrovolníků a zaměstnanců a poděkovat jim. Toto setkání by mělo být využito k tomu, aby si všichni připomněli poslání, strukturu a program organizace. To umožňuje dobrovolníkům, aby si uvědomili své místo v celé struktuře organizace. Vidět sebe v kontextu úspěchů a hodnot organizace je nezbytné pro účinnou motivaci. (Ochman, Jordan, 1997)

Formální poděkování by se mohlo stát frází, je proto třeba pamatovat na vhodné příležitosti pro setkání s dobrovolníky a ocenění jejich pomoci. Vhodná příležitost je např. koncem roku, protože 5. prosinec je Mezinárodním dnem dobrovolníků. V řadě zemí se tento den pořádají slavnostní akce, na kterých dobrovolníci dostávají dárky, diplomy a jiná ocenění. Dobrou příležitostí jsou také data významná pro organizaci, jako výročí založení organizace nebo datum, které má vztah k poslání organizace. Vhodné je také využít svátek nebo narozeniny dobrovolníka. (Tošner, Sozanská, 2006)

Důležitá je také forma vyjádření poděkování. Je třeba pamatovat na to, že vděčnost by měla být vyjadřována poměrně často, využívat různé druhy poděkování, být upřímný a vyjadřovat spokojenost s člověkem, nejen s jeho prací. Musíme pamatovat na to, že poděkování by mělo být v souladu s výsledky a měly bychom věnovat zvýšenou pozornost zejména těm výsledkům, kterých si nejvíce cení sám dobrovolník. (Ochman, Jordan, 1997) Každý potřebuje alespoň občas uznání a ocenění někoho dalšího a je na organizaci, aby zvolila odměnu podle typu motivace dobrovolníka a svých možností. (Müllerová, 2011)

U příležitosti Mezinárodního roku dobrovolníků v roce 2001 vznikla myšlenka každoročního oceňování dobrovolníků a společnost Hestia začala dobrovolníkům za dlouhodobou práci ve prospěch druhých udělovat cenu s názvem Křesadlo. Tento název proto, že dobrovolníci jsou těmi, kdo pomáhá vykřesat jiskry lidství. Hlavním smyslem této ceny je ocenit práci dobrovolníků a upozornit na přínos dobrovolnických činností v naší společnosti. Kromě Prahy jsou ceny Křesadlo udělovány i v dalších městech ČR. (Cena Křesadlo) V Olomouckém kraji v roce 2016 proběhl šestý ročník oceňování dobrovolníků. V tomto kraji cenu Křesadlo, duševní vlastnictví společnosti Hestia, uděluje organizace Maltéžská pomoc. Nominovat kandidáty na ocenění mohou jak organizace, tak široká veřejnost. (Vybraní dobrovolníci)

3. 7 Supervize

Opomíjenou složkou práce s dobrovolníky (a také s profesionálními zaměstnanci) je velmi často zpětná vazba mezi dobrovolníkem a organizací, která může být realizována formou supervize nebo přátelského posezení spojeného s výměnou zkušeností a zážitků a také jako hodnocení jejich činnosti a setkání spojených s oceněním dobrovolníků. (Metodika dobrovolnictví v sociálních službách, 2012) Jednou z hlavních odměn, kterou dobrovolník za svou práci má, je sdílení zkušeností v akceptující atmosféře supervizní skupiny. Zvláště důležitá je tato odměna tehdy, pokud je odezva od klienta z jakéhokoli důvodu slabá. (Matoušek, 2003b)

„Supervize je odborná činnost, při níž supervizor podporuje, vede a posiluje pracovníka, skupiny nebo týmy v pomáhající profesi k tomu, aby dosáhl(i) určitých organizačních, profesionálních a osobních cílů.“ (Havrdová, 2001, s. 105) Škol a směrů supervize existuje celá řada podle odvětví lidské činnosti. Supervize dobrovolnictví pak má nejbližší k supervizi v pomáhajících profesích. (Kalvach et al., 2011) Hlavním nástrojem supervize je vytvoření prostoru a bezpečného prostředí pro reflexi pracovní činnosti a podpora

procesu učení a změny. (Havrdová, 2001) Supervize dobrovolníků probíhá jako komunikace dobrovolníka nebo skupiny dobrovolníků se supervizorem v neohrožujícím prostředí, která dobrovolníkům umožní konzultovat svoje postoje a pocity pramenící z jejich činnosti. Supervize ale také zároveň chrání zájem klienta před případnými nevhodnými aktivitami dobrovolníka a zároveň může být neformální kontrolou jejich činnosti. (Jak pracovat s dobrovolníky)

Supervize musí být vždy přiměřená činnosti a potřebám dobrovolníků. Jinak probíhá supervize při dobrovolné pomoci v domově seniorů nebo na dětské onkologii a jinak bude probíhat při jednoduchých manuálních pracích. V prvních dvou případech se některými prvky blíží supervizi v psychoterapeutickém procesu a v posledním případě jde jen o zhodnocení činnosti a ocenění dobrovolníků, kdy u těchto jednoduchých činností může funkci supervizora zastat i koordinátor dobrovolníků. Supervize dobrovolníků může probíhat společně se zaměstnanci organizace nebo jen samostatně a může mít individuální, skupinovou či kombinovanou formu. (Metodika dobrovolnictví v sociálních službách, 2012) Skupinová supervize je vhodnou formou učení, protože na druhých lidech vidí dobrovolník to, co u sebe vidět nemusí a v kontaktu s ostatními dostane nové nápady, na které by sám nepřišel. Dostane od nich také podporu v případě pochyb a beznaděje. (Matoušek, 2003b)

Cílem supervize tedy je zejména poskytování a získávání zpětné vazby; řešení problémů a odbourávání bariér v práci dobrovolníka, ať už ve vztazích s klienty nebo zaměstnanci, motivování dobrovolníků pocitem jejich vlastní důležitosti; podpora efektivity práce dobrovolníků; osobnostní růst; forma odborného vzdělávání a také kontrola. (Metodika dobrovolnictví v sociálních službách, 2012)

4 VÝZKUMNÁ ČÁST

Tato část práce je věnována vlastnímu výzkumnému šetření. Představíme v ní výzkumný cíl, stanovíme hypotézy, popíšeme výzkumný vzorek a představíme výsledky vlastního výzkumného šetření.

4.1 Použitá metoda

Pro tuto práci jsme si vybrali kvantitativní metodu výzkumu a použili jsme dotazníkové šetření. Dotazník je metoda, která neumožňuje klást doplňující, upřesňující otázky, umožňuje ale ekonomické a poměrně rychlé shromáždění dat od většího počtu respondentů. (Chráska, 2016) V našem dotazníku jsme použili jak otázky uzavřené, tak otázky otevřené, s možností volné odpovědi. V některých otázkách uzavřených bylo možno vybrat pouze jednu odpověď, v některých potom více odpovědí z nabízených možností. Vždy byly možnosti doplněny o odpověď „jiné“.

K naplnění cílů této práce jsme na základě studia odborné literatury vytvořili dva dotazníky. Jeden pro sociální pracovníky z domovů pro osoby s mentálním postižením s cílem získat odpovědi na otázky směřující k zjištění informací o tom, jak zařízení získávají dobrovolníky, zda o ně mají zájem, zda musí dobrovolníci splňovat nějaké specifické požadavky na věk, vzdělání nebo další schopnosti a dovednosti, a jakým způsobem domovy dobrovolníky získávají. Tento dotazník určený k vyplnění sociálním pracovníkům obsahuje patnáct otázek, z toho šest otázek otevřených. Druhý dotazník jsme vytvořili pro studenty Univerzity Palackého v Olomouci s cílem získat odpovědi na otázky zjišťující zájem studentů o dobrovolnictví, jejich působení v roli dobrovolníků a zájem o cílovou skupinu jejich dobrovolnického působení se zaměřením na zjištění, zda mají zájem pracovat s jedinci s mentálním postižením. Tento dotazník sestává z dvanácti otázek, z toho pěti otevřených. Oba dotazníky jsme vytvořili v elektronické podobě a s prosbou o vyplnění byl rozeslán emailovou poštou odkaz na tuto elektronickou verzi. Jak uvádí odborná literatura (např. Chráska, 2016), návratnost dotazníků rozesílaných poštou je poměrně nízká, na rozdíl od osobně rozdávaných dotazníků, což se nám bohužel potvrdilo.

4.2 Cíle práce

Výzkumná část této práce si klade za cíl:

- Prozkoumat otázku dobrovolnictví v zařízeních pro osoby s mentálním postižením z hlediska zájmu o dobrovolníky, jejich hledání a požadavků zařízení.
- Zmapovat zkušenosti a motivaci k dobrovolnictví u studentů Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.
- Popsat a prozkoumat možnosti a zájem studentů Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci o zapojení do dobrovolnictví u cílové skupiny osob s mentálním postižením.

4.3 Hypotézy

Po prostudování odborné literatury a dalších zdrojů jsme s ohledem na cíl práce zvolili následující hypotézy:

H 1: V zařízeních pro osoby s mentálním postižením pracuje méně dobrovolníků než by zařízení potřebovalo.

H 2: Zařízení pro osoby s mentálním postižením vyhledávají dobrovolníky častěji prostřednictvím webových stránek než spoluprací s dobrovolnickým centrem.

H 3: Domovy pro osoby s mentálním postižením nemají zvláštní požadavky na znalosti a dovednosti dobrovolníků.

H 4: Studenti pedagogické fakulty mají zkušenosti s dobrovolnictvím, ale nevykonávají svou dobrovolnickou činnost pravidelně po celý školní rok.

H 5: Nejčastější motivací studentů pedagogické fakulty je získání zkušeností pro budoucí profesi.

H 6: Studenti pedagogické fakulty dávají při výkonu dobrovolnické práce přednost jiné cílové skupině před dobrovolnictvím s osobami s mentálním postižením.

4.4 Výzkumný vzorek

Vzhledem k tomu, že probíhala souběžně 2 výzkumná šetření, byly použity 2 výzkumné vzorky. Probandy prvního výzkumného šetření jsou sociální pracovníci domovů pro osoby s mentálním postižením. Vzorek jsme získali tak, že jsme prostřednictvím Registru poskytovatelů sociálních služeb zřízeného na základě zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách vedeného Ministerstvem práce a sociálních věcí vyhledali domovy pro osoby se zdravotním postižením s cílovou skupinou osoby s mentálním postižením, formu poskytování služby pobytovou. Poté jsme pomocí internetových stránek těchto jednotlivých zařízení vyhledali konkrétní sociální pracovníky odpovědné za tuto pobytovou sociální službu. Sociální pracovníci byli osloveni elektronickou poštou, pomocí které jim byl se žádostí o vyplnění dotazníku zaslán odkaz na elektronický dotazník. Nejprve jsme oslovili sociální pracovníky v Olomouckém, postupně pak také v Moravskoslezském, Zlínském a Jihomoravském kraji, protože se nám ani po opakovaném kontaktování nevrátil námi požadovaný minimální počet vyplněných dotazníků. Osloveno bylo celkem 59 sociálních pracovníků, dotazník vyplnilo 20 z nich, další 2 sociální pracovníci prostřednictvím emailu odpověděli, že nemají dobrovolníky a jeden, že mu nejsou informace požadované v dotazníku známy.

Druhou skupinu probandů tvořili studenti prvního ročníku prezenční formy bakalářského studia Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci Katedry společenských věd studijního programu Specializace v pedagogice vyhledání pomocí informačního portálu univerzity a oslovení prostřednictvím elektronické komunikace s odkazem na elektronickou verzi dotazníku a s prosbou o vyplnění dotazníku. Osloveno bylo 214 studentů, odpovědělo 58 z nich, z toho 15 mužů, 42 žen a 1krát nebylo pohlaví uvedeno, s věkovým průměrem dvacet jedna a půl roku.

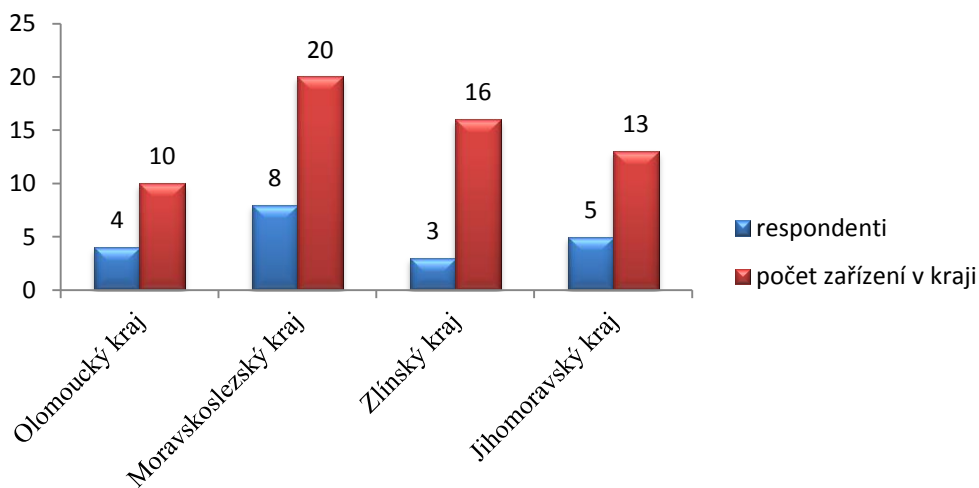
5 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Níže si představíme výsledky výzkumného šetření zjištěné dvěma dotazníky. Na některé otázky v dotaznících bylo možno vybrat více nabízených odpovědí, některé otázky byly otevřené, takže také přinesly více odpovědí, výsledné součty responzí proto, ne vždy, odpovídají celkovému počtu respondentů – 20 u zařízení sociálních služeb a 58 u studentů Katedry společenských věd Univerzity Palackého v Olomouci.

5.1 Vyhodnocení dotazníku pro sociální pracovníky

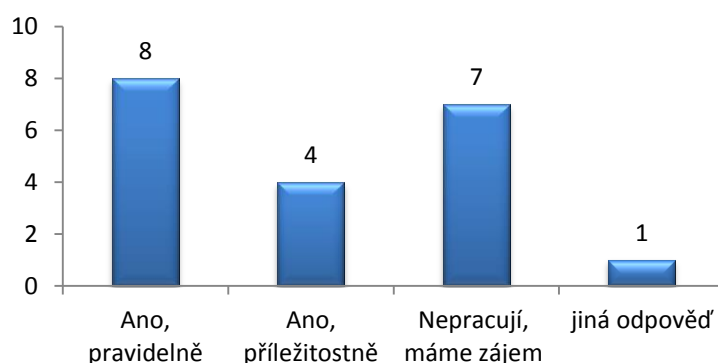
V otázce č. 1 jsme se dotazovali na název zařízení, na základě čehož bylo možno vyhodnotit, že dotazník zodpověděla 4 zařízení z Olomouckého kraje, 8 zařízení z Moravskoslezského kraje, 3 zařízení ze Zlínského a 5 zařízení z Jihomoravského kraje. Složení souboru podle krajů a porovnání s celkovým počtem zařízení v jednotlivých krajích znázorňuje graf č. 1. Celkový počet zařízení byl vyhledán v registru poskytovatelů sociálních služeb. V Olomouckém kraji se nachází 10 domovů pro osoby s mentálním postižením, v Moravskoslezském kraji 20 domovů, ve Zlínském kraji tuto pobytovou sociální službu zajišťuje 16 zařízení a v Jihomoravském kraji působí 13 domovů.

Graf č. 1 Četnost zařízení podle krajů

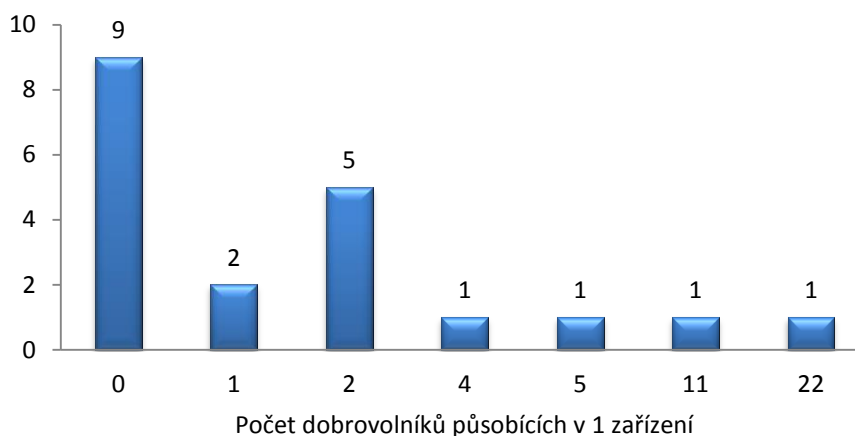
Na otázku č. 2 „Pracují ve vašem Domově dobrovolníci?“ odpovědělo 8 pracovníků „ano, pravidelně“, 4 „ano, příležitostně“, 7 uvedlo, že u nich dobrovolníci nepracují, ale dobrovolníky by uvítali a 1 uvedl jinou odpověď – „nemáme vysílací organizaci, ale o dobrovolníky bychom měli zájem“. Výsledky zobrazuje graf č. 2 na straně 38.

Graf č. 2 Pracují ve vašem Domově dobrovolníci?

Otázkou č. 3 „Kolik je momentálně ve vašem zařízení dobrovolníků?“ jsme zjistili, že počty dobrovolníků v zařízeních jsou různé - od žádného dobrovolníka až po 22 dobrovolníků v jednom zařízení. Zjištěné výsledky jsou následující – 9 zařízení nemá žádné dobrovolníky, 2 domovy mají po 1 dobrovolníkovi, 5 zařízení má v současné době 2 osoby vykonávající dobrovolnickou činnost, jedno zařízení má 4 dobrovolníky, 1 jich má 5, 1 má 11 dobrovolníků a 1 má dokonce 22 dobrovolníků. Rozložení počtu dobrovolníků v jednotlivých zařízeních znázorňuje graf č. 3.

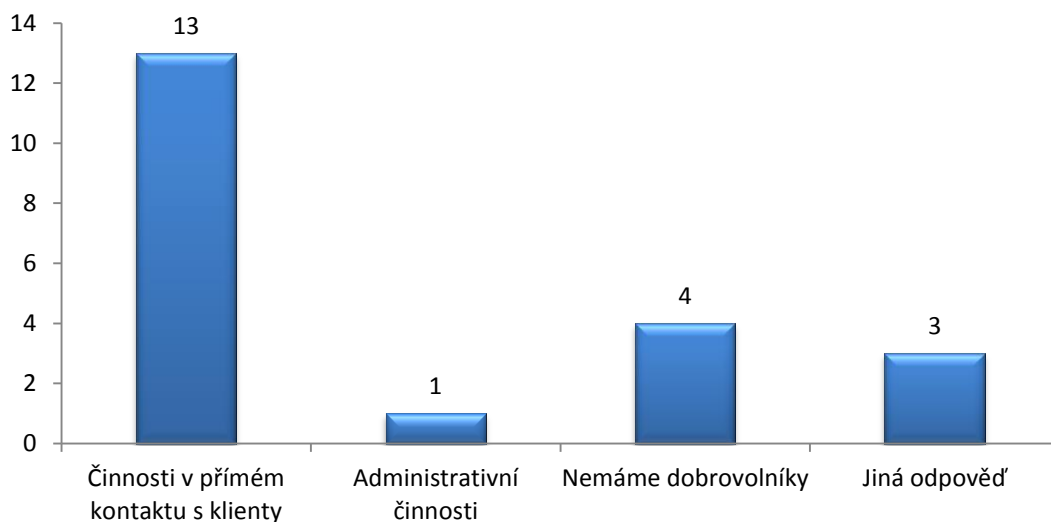
Graf č. 3 Počty dobrovolníků v zařízeních

V otázce č. 4 „Jaké činnosti u vás dobrovolníci vykonávají?“ bylo možno vybrat více odpovědí. Většinou byla vybrána jen 1 odpověď a to 12krát odpověď „činnosti v přímém kontaktu s klienty“, 4krát odpověď „nemáme dobrovolníky“, pouze 1 pracovník vybral 2 možné odpovědi – „administrativní činnosti“ a „činnosti v přímém kontaktu s klienty“. 3krát byla vybrána „jiná odpověď“, přičemž 1krát byly popsány činnosti v přímém kontaktu

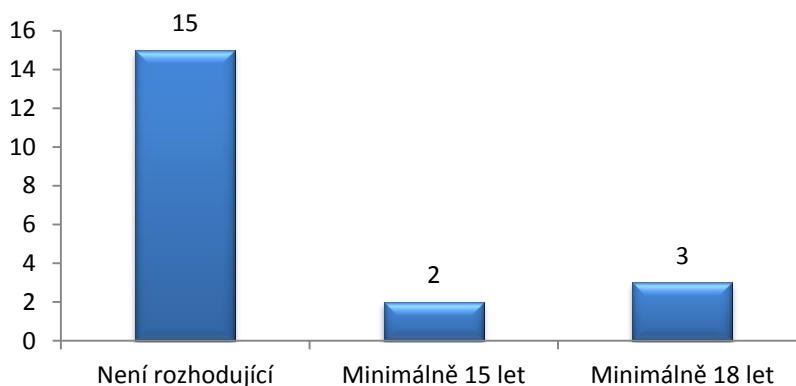
s klienty, 1krát bylo uvedeno, že nemají dobrovolníky, ale vykonávali by činnosti v přímém kontaktu s klienty a 1krát nebylo uvedeno. Výsledky jsme znázornili v grafu č. 4.

Graf č. 4 Dobrovolnické činnosti

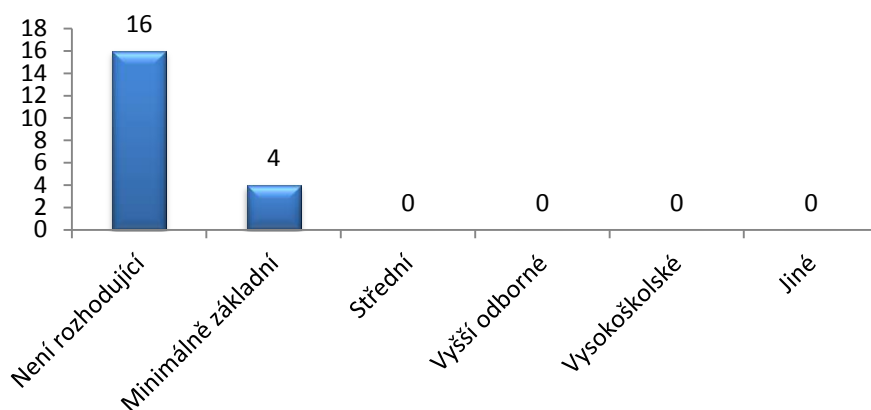

Otázky č. 5 „Máte požadavek na věk dobrovolníků?“ a č. 6 „Jakého minimálního stupně vzdělání musejí dobrovolníci pracující ve vašem zařízení dosáhnout“ směřovaly na zjištění případného požadovaného věku a stupně vzdělání dobrovolníků. V 15 případech není věk podle sociálních pracovníků rozhodující, ve 2 případech musí být uchazeči minimálně 15letí a 3krát uvádějí respondenti věk minimálně 18 let. Vzdělání není vůbec rozhodující v 16 případech, ve 4 odpovědích byl uveden požadavek na minimálně základní vzdělání. Odpovědi jsou znázorněny v grafu č. 5 a grafu č. 6 (na následující straně).

Graf č. 5 Požadovaný věk dobrovolníků

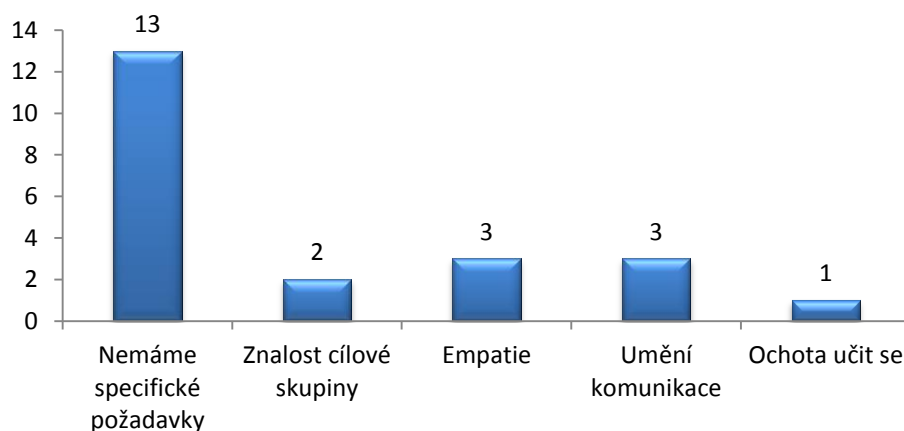

Graf č. 6 Požadované vzdělání dobrovolníků

Otázka č. 7 „Požadujete od dobrovolníků nějaké specifické znalosti a dovednosti pro práci s klienty ve vašem zařízení?“ se zabývá požadavkem domovů pro osoby s mentálním postižením na specifické znalosti a dovednosti dobrovolníků pro práci s jejich cílovou skupinou. 13 sociálních pracovníků uvedlo, že na dobrovolníky nemají specifické požadavky. 7 uvedlo své požadavky, a to ochotu učit se, umět komunikovat s cílovou skupinou domova, mít povědomí o práci v sociálních službách a druhu mentálního postižení, schopnost pracovat s touto cílovou skupinou, mít přehled o potřebách mentálně postižených osob, nedirektivní přístup, klidné vystupování, partnerský přístup a empatii. Odpovědi z těchto sedmi zařízení jsme rozdělili do 4 kategorií – znalost cílové skupiny (uvedeno 2krát), empatie (uvedeno 3krát), umění komunikace (uvedeno 3krát) a ochota učit se (uvedeno 1krát). Některé odpovědi se opakovaly, proto celkový počet převyšuje číslo 7 – počet zařízení. Výsledky jsme znázornili v grafu č. 7.

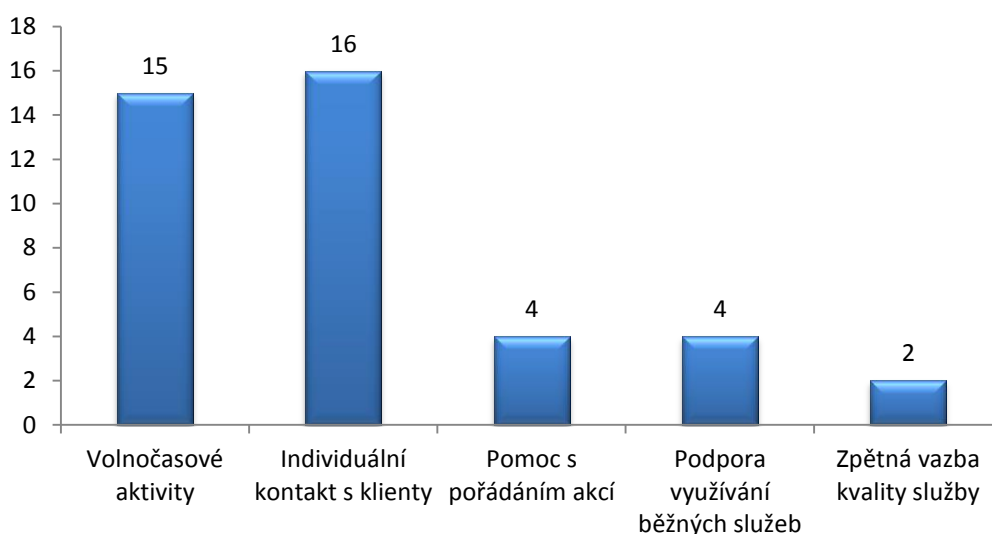
Graf č. 7 Požadované znalosti a dovednosti

Otázka č. 8 „Mohou u vás pracovat dobrovolníci u osob se všemi stupni mentálního postižení?“ zjišťuje, zda je možné, aby dobrovolníci pracovali u jedinců se všemi stupni tohoto postižení dle Mezinárodní klasifikace nemocí. Získali jsme odpověď, že ve 100 procentech případů domovy umožňují dobrovolníkům pracovat u osob se všemi stupni mentálního postižení.

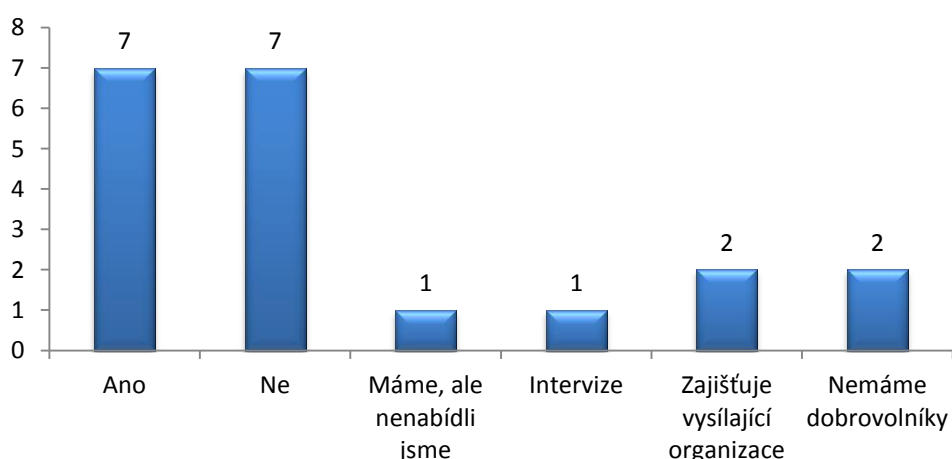
Otázka č. 9 „V čem by vám mohli dobrovolníci pomoci?“ je otázka otevřená. Sociální pracovníci se ve svých odpovědích shodují v tom, že dobrovolníci v jejich zařízeních mohou pomoci s aktivizací klientů a smysluplným vyplněním jejich volného času komunikací, předčítáním, hraním her, různými rukodělnými činnostmi. Dále mohou pomáhat klientům využívat běžně dostupné veřejné služby, doprovázet je do kina, divadla, kavárny a tak jim umožnit větší míru začleňování se do majoritní společnosti. Další možností je zapojit se do přípravy kulturních a sportovních akcí pro klienty, výletů nebo zorganizovat různé vlastní zájmové kroužky. Uživatelům s potřebou vyšší míry pomoci napomáhat více se pohybovat venku, v přírodě a také dělat společnost osobám s přidruženým postižením upoutaným na lůžko. Nové tváře přinášejí i nové podněty a možnost větší individuální péče. Sociální pracovníci také uvádějí, že dobrovolníci nenahrazují práci jejich zaměstnanců, ale rozšiřují možnosti klientů o aktivity, na které by pracovníci v přímé péči při své vlastní práci neměli čas. Podle vyjádření sociálních pracovníků mimo jiné „mohou přinést nový vhled do zaběhaných rituálů“ a „jsou velmi dobrou zpětnou vazbou pro kvalitu poskytování sociální služby.“ Získané odpovědi jsme podle obsahu vyhodnotili a roztřídili do 5 základních kategorií – volnočasové aktivity (např. výlety, procházky) byly uvedeny 15krát, individuální kontakt s klienty (individuální pozornost věnovaná jednotlivci – předčítání, hraní stolních her apod.) byl uveden 16krát, pomoc s pořádáním akcí (organizace sportovních nebo kulturních akcí) byla uvedena 4krát, podpora využívání běžných služeb (např. návštěva restaurací, divadel, kin) byla uvedena také 4krát a zpětná vazba kvality služby byla uvedena 2krát. Skutečnost, že jsou dobrovolníci zpětnou vazbou kvality poskytované sociální služby, uvádíme v teoretické části této práce – 2.4, str. 19, proto byla tato odpověď také vybrána jako samostatná kategorie. Odpovědi jsou zobrazeny v grafu č. 8 na následující straně.

Graf č. 8 V čem mohou dobrovolníci pomoci

V otázce č. 10 „Mají dobrovolníci ve vašem zařízení možnost účastnit se supervize?“ nás zajímalo, zda mají dobrovolníci možnost účastnit se v zařízeních supervizních setkání, protože práce dobrovolníků v sociální oblasti je díky kontaktu člověka s člověkem náročná. V 7 zařízeních dobrovolníci tuto možnost mají, v 7 nemají, 2 zařízení toto zatím neřešila, protože nemají dobrovolníky, 1 zařízení dobrovolníkům tuto možnost nenabídlo, 2 supervizi dobrovolníků zajišťuje vysílající organizace a 1 zařízení sice nenabízí supervizi, ale nabízí intervizi podle individuálních potřeb dobrovolníků a někteří z nich tuto možnost využívají. Jednotlivé odpovědi jsou znázorněny v grafu č. 9.

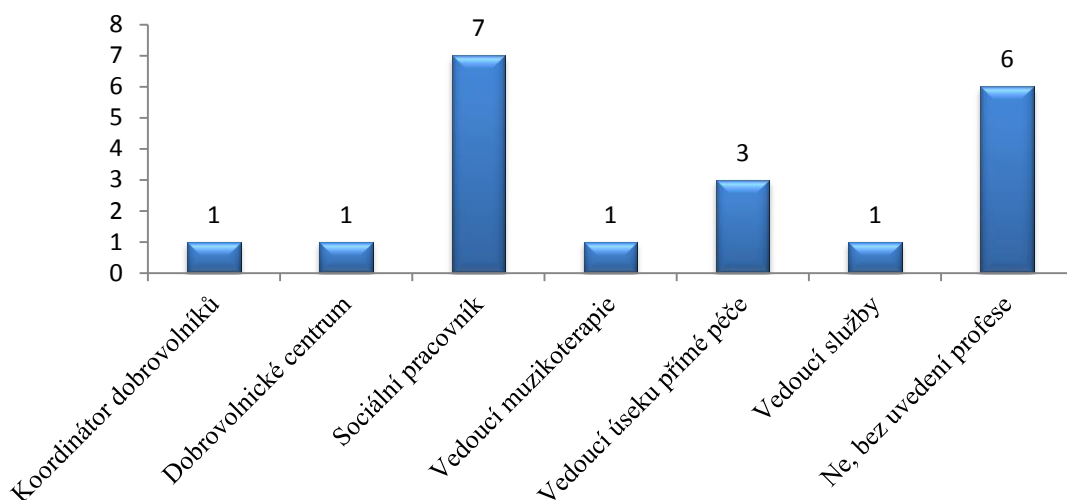
Graf č. 9 Možnost supervize pro dobrovolníky

Otázkou č. 11 „Vykonává u vás osoba zodpovědná za dobrovolníky pouze práci koordinátora dobrovolníků?“ jsme se snažili zjistit, zda pozice koordinátora dobrovolníků je v domově samostatnou profesí nebo je přidělena pracovníkovi s jinou hlavní náplní práce.

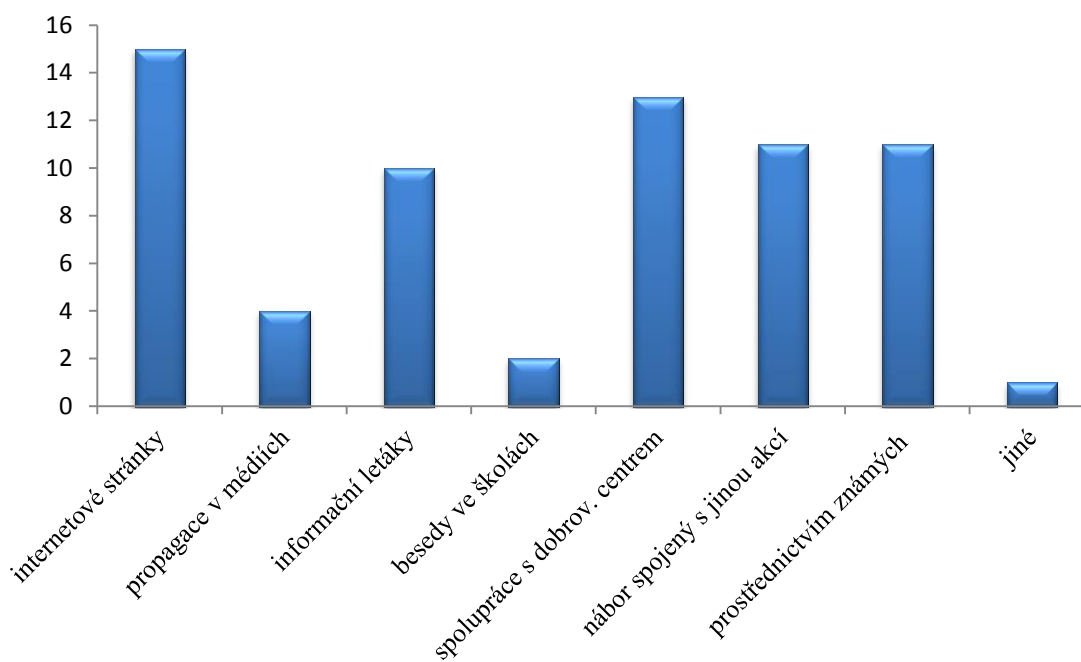
Pouze v 1 zařízení mají osobu zaměstnanou jen jako koordinátora dobrovolníků, jinak tuto práci vykonávají pracovníci jiných profesí, a to sociální pracovník (7), vedoucí úseku přímé péče (3), vedoucí muzikoterapie (1) a vedoucí služby (1). 6 sociálních pracovníků uvedlo odpověď ne, ale neuvedli konkrétní profesi osoby zodpovědné za dobrovolníky. Jednotlivé profese a počty jsou uvedeny v grafu č. 10.

Graf č. 10 Profese kontaktní osoby dobrovolníků

V otázce č. 12 „Jak informujete veřejnost o možnosti stát se dobrovolníkem ve vašem zařízení?“ bylo možno vybrat více možností z 8 nabízených variant odpovědí. Výsledná čísla tedy překračují počet oslovených zařízení. Nejvíce byly voleny 3 možnosti z nabízeného celkového počtu 8 možných odpovědí. Ze získaných odpovědí vyplývá, že nejčastěji se zařízení snaží získat dobrovolníky prostřednictvím svých internetových stránek (15), na druhém místě je to potom prostřednictvím dobrovolnických center (13) a na třetím místě se umístily další 2 možnosti se stejným počtem odpovědí (11), a to nábor dobrovolníků spojený s jinou akcí (např. den otevřených dveří, výstavka výrobků apod.) a získávání dobrovolníků prostřednictvím známých svých zaměstnanců. 1krát byla zvolena možnost „jiné“ a uvedeno, že zařízení oslovuje studenty, kteří u nich vykonávají odbornou školní praxi. Všechny odpovědi jsou zpracovány v grafu č. 11 na straně 44.

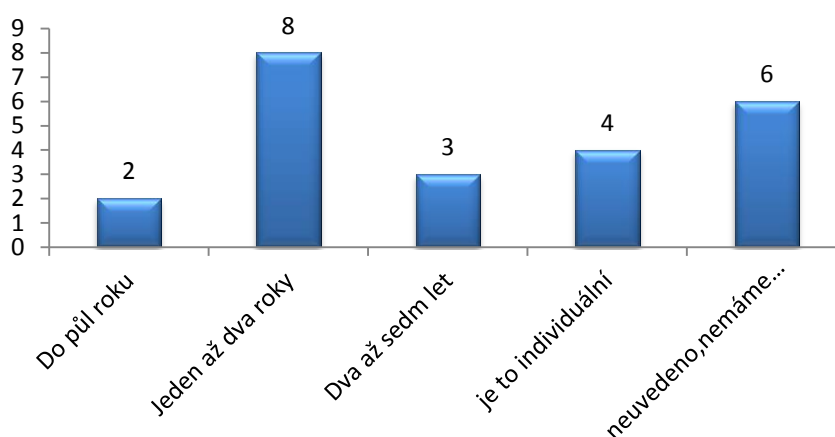
Graf č. 11 Způsob získávání dobrovolníků

Otázky č. 13 a 14 jsou v našem dotazníku opět otázky otevřené a snažíme se jimi zjistit, jak dlouho dobrovolníci průměrně v zařízeních pro osoby s mentálním postižením vydrží pracovat a z jakého důvodu si sociální pracovníci myslí, že v nich dobrovolníci svou činnost ukončují.

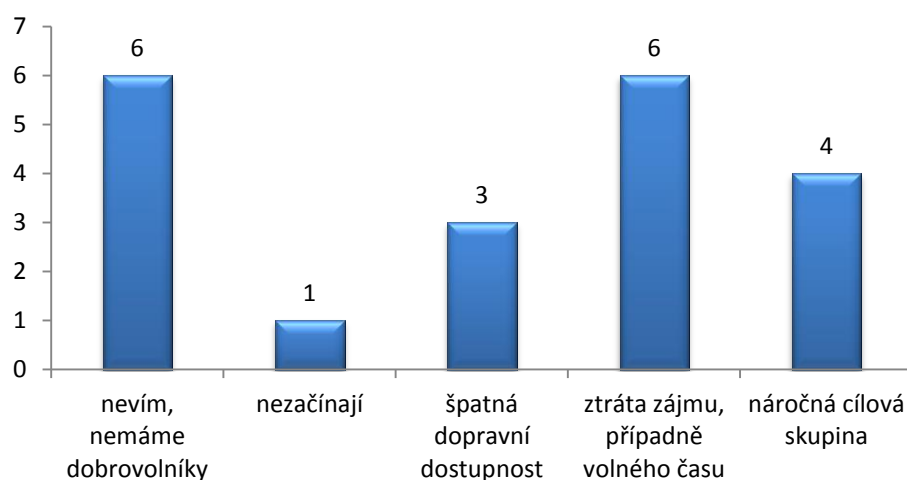
V odpovědích na otázku č. 13 „Jak dlouho u vás průměrně dobrovolníci vydrží?“ se respondenti shodují v tom, že to, jak dlouho dobrovolníci v zařízeních s touto cílovou skupinou vydrží pracovat, je velmi individuální a záleží to na osobnosti každého jednotlivého dobrovolníka. Na základě uvedených responsí ale můžeme rozlišit tři hlavní časové kategorie. První, kdy dobrovolníci ukončují svou činnost v rozmezí několika málo měsíců od toho, co začali, zhruba do půl roku. V druhé kategorii jsou potom ti, kteří působí jako dobrovolníci déle než půl roku a končí přibližně po jednom roce až dvou letech. Třetí kategorii tvoří ti, kteří vykonávají svou dobrovolnickou činnost ve stejném zařízení déle než dva roky, uvedeny byly odpovědi „i již sedm let“. Nejčastěji z těchto tří časových rozmezí bylo uváděno, že dobrovolníci setrvávají v domovech jeden až dva roky. Sociální pracovnice jednoho zařízení uvedla, že při zaškolování dobrovolníků seznamují zájemce s tím, že představa domova je, aby vydrželi vykonávat svou činnost minimálně půl roku. Výsledky zobrazuje graf č. 12 na následující straně.

Graf č. 12 Délka dobrovolnické práce v Domovech

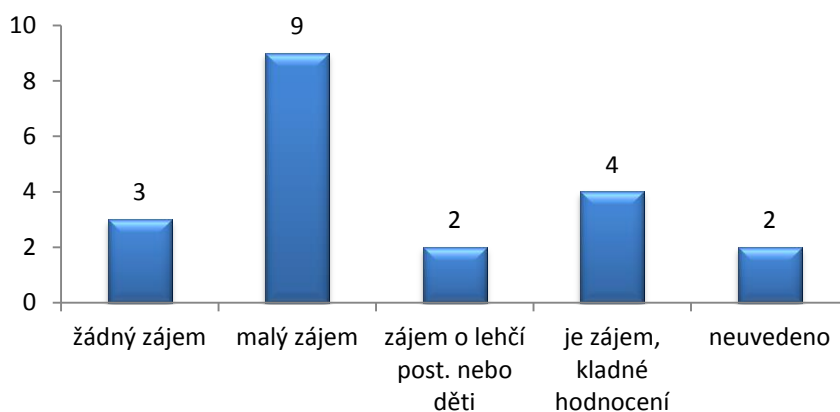
Na otázku č. 14 „Proč si myslíte, že dobrovolníci u vás ukončují svou činnost?“ uvedlo 6 respondentů, že nevědí, proč u nich dobrovolníci končí nebo že nemají dobrovolníky, 1 respondent vyjádřil názor, že jedinci činnost dobrovolníka spíše v sociální službě pro osoby s mentálním postižením ani nezačínají. Ostatních 13 odpovědí je možno rozdělit do 3 hlavních kategorií. První kategorii tvoří špatná dostupnost této sociální služby (3 odpovědi), tedy její špatná dopravní obslužnost vzhledem k tomu, že se domovy často nacházejí na vesnici. Druhou kategorii tvoří ztráta zájmu osob, které začaly pracovat jako dobrovolníci v době, kdy byly bez zaměstnání a v momentě, kdy si zaměstnání našly, s dobrovolnickou činností skončily, ztratily zájem nebo již nemají dostatek volného času (6 odpovědí). Třetí hlavní kategorii tvoří názor, že dobrovolníci činnost v zařízeních pro osoby s mentálním postižením ukončují proto, že se jedná o velmi náročnou cílovou skupinu s nesnadným způsobem komunikace, s případnými dalšími přidruženými postiženími tělesnými nebo smyslovými, případně i málo nebo vůbec mobilní (4 odpovědi). Vzhledem k tomu, že se jednalo o otázku otevřenou, dostali jsme ještě další doplňující odpovědi, ve kterých je uvedeno, že dobrovolníci ukončují svou činnost z rodinných důvodů, studenti středních škol z důvodu přestupu na vysokou školu, kdy odjíždějí za studiem do jiných měst a mají méně volného času. Jako další důvod potom bylo uvedeno, že „mají pocit, že již nemají uživatelům služby co nabídnout“. V jednom zařízení mají zkušenost se zahraničními dobrovolníky, kdy tito museli skončit vzhledem k tomu, že mezinárodní dobrovolnická služba je vždy určena na konkrétní časové období. Odpovědi znázorňuje graf č. 13 na straně 46.

Graf č. 13 Důvody ukončení dobrovolnické činnosti

Otázka č. 15 „Jak hodnotíte zájem dobrovolníků o práci s klienty s mentálním postižením?“ je také otevřená a zjišťujeme jí, jak hodnotí oslovení sociální pracovníci zájem dobrovolníků o práci s jejich cílovou skupinou. Odpovědi jsou různé, na základě jejich vyhodnocení je možno říci, že domovy pro osoby s mentálním postižením vítají zájem dobrovolníků o práci v jejich zařízeních. Přítomnost dobrovolníků je přínosem pro klienty, ale zájem o tuto cílovou skupinu není dostatečný. Do některých domovů docházejí alespoň tzv. návštěvy, tedy nikoli osoby spadající do kategorie dobrovolníků, nebo studenti na praxi. Ti se ale po vykonání odborné praxe již nevracejí. Ve 2 zařízeních mají tu zkušenost, že je zájem jen o práci s osobami s lehčím stupněm mentálního postižení nebo jedinci s mentální retardací v dětském věku. Jiní sociální pracovníci si nízkou míru zájmu o dobrovolnictví v jejich zařízení vysvětlují tím, že panují předsudky o jedincích s mentálním postižením a je prováděna jen malá osvěta o těchto osobách a jejich postižení. Hlavní odpovědi jsme shrnuli v grafu č. 14.

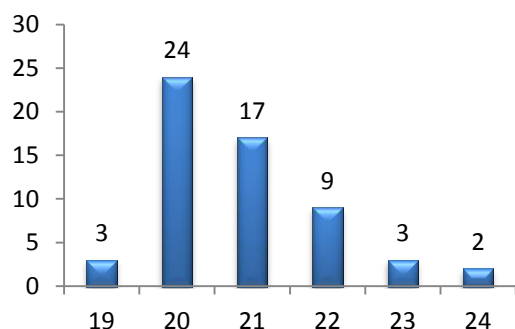
Graf č. 14 Hodnocení zájmu o dobrovolníky

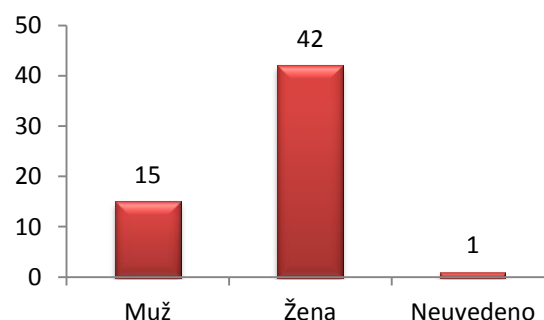
5.2 Vyhodnocení dotazníku pro studenty

Otázka č. 1 zjišťuje pohlaví a věk studentů. Z 58 studentů, kteří náš dotazník zodpověděli, bylo 15 mužů, 42 žen a 1krát nebylo pohlaví uvedeno. Zjištěný věkový průměr respondentů je dvacet jedna a půl roku. Výsledky shrnujeme v grafech č. 15 a č. 16.

Graf č. 15 Věk

Graf č. 16 Pohlaví

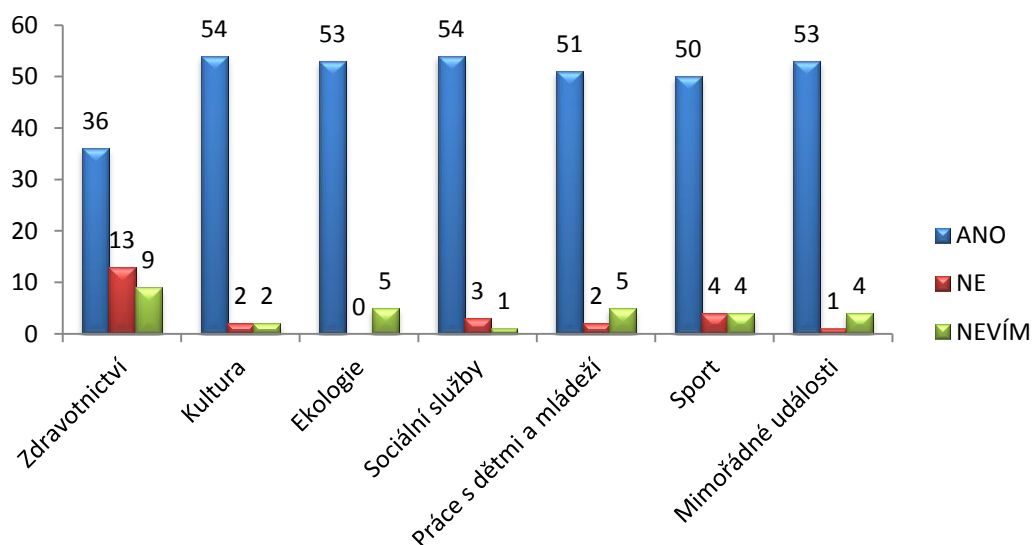

Otázka č. 2 „Jaký obor studujete?“ směřovala na obor studia, aby nám posloužila k ověření správného směřování dotazníků na studenty Katedry společenských věd Univerzity Palackého v Olomouci. Žádný dotazník na základě odpovědi na tuto otázku nemusel být vyřazen.

Otázka č. 3 „Kde se v současné době nejčastěji zdržujete?“ nám přinesla zjištění, že 40 respondentů z celkového počtu 58 tráví většinu svého času ve městě.

Otázka č. 4 „V jakých oblastech myslíte, že mohou dobrovolníci pracovat?“ zjišťovala představu studentů o tom, zda mohou dobrovolníci pracovat ve všech nabídnutých oblastech dobrovolnictví. Výsledky jsou zpracovány v grafu č. 7. Nejčastěji respondenti uvedli, že dobrovolníci mohou pracovat v kultuře a sociálních službách, v těsném závěsu potom v ekologii a při mimořádných událostech. Nejméně respondentů uvedlo oblast zdravotnictví. Tato oblast byla naopak nejčastěji vybírána jako oblast, kde podle názoru studentů dobrovolníci pracovat nemohou vůbec nebo zvolili možnost „nevím“. Odpovědi znázorňuje graf č. 17 na straně 48.

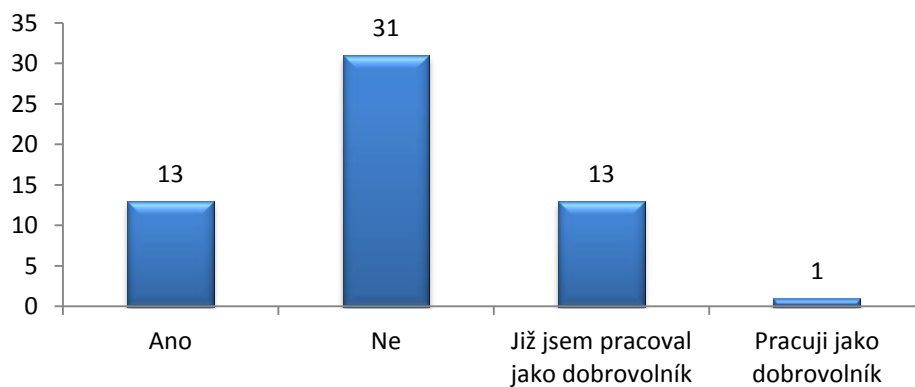
Graf č. 17 Oblasti dobrovolnictví

Otázky č. 5 a 6 zjišťují, zda studenti chtějí pracovat jako dobrovolníci nebo již jako dobrovolníci pracovali nebo pracují.

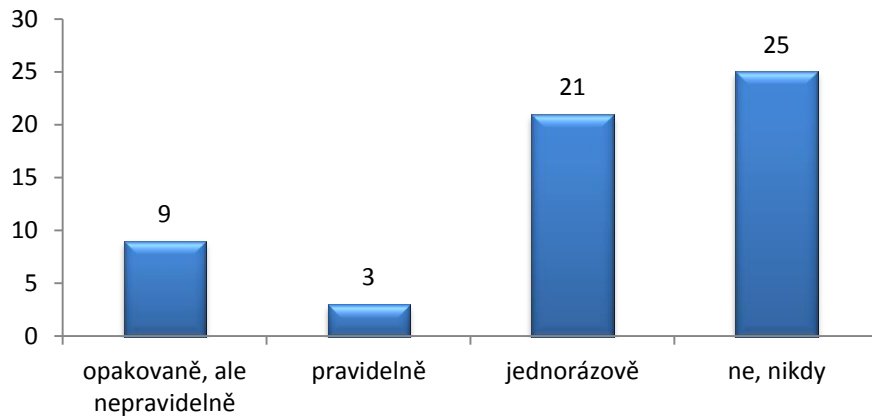
Na otázku č. 5 „Uvažujete o tom, stát se dobrovolníkem?“ uvedlo 13 studentů ANO, 31 studentů NE, 13 již pracovalo jako dobrovolník v minulosti a 1 vykonává dobrovolnickou činnost v době tohoto výzkumného šetření. Výsledky zobrazuje graf č. 18.

Graf č. 18 Uvažujete stát se dobrovolníkem?

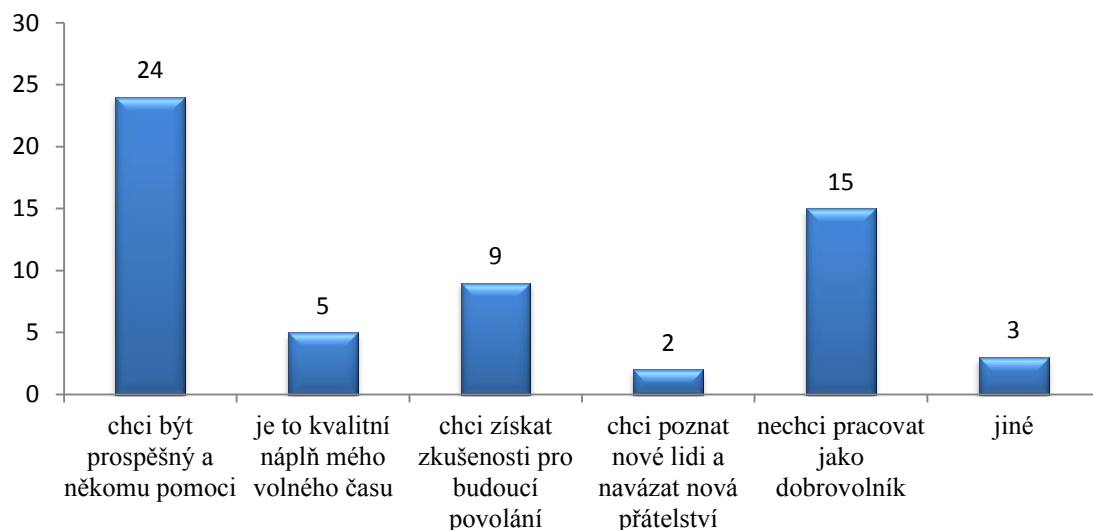
Na otázku č. 6 „Pracoval jste již jako dobrovolník?“ odpovědělo 9 respondentů „ANO, opakovaně, ale nepravidelně“, možnost „ANO, pravidelně“ zvolili 3 studenti, 21 jich označilo možnost „ANO, jednorázově“ a 25 „NE, nikdy“. Odpovědi jsou znázorněny v grafu č. 19 na následující straně.

Graf č. 19 Pracoval jste již jako dobrovolník?

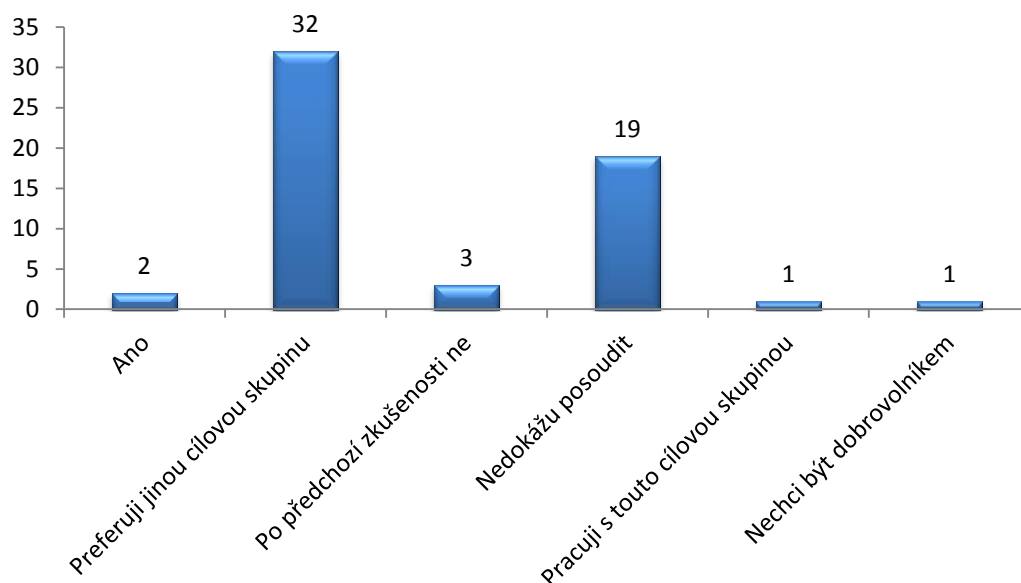
Otázka č. 7 „Z jakého hlavního důvodu byste chtěl/a pracovat nebo pracujete jako dobrovolník?“ se zaměřuje na zjištění hlavní motivace studentů k dobrovolnictví. Studenti měli na výběr pět možných odpovědí a jako šestou možnost mohli uvést svou vlastní odpověď. Nejvíce respondentů jako svou hlavní motivaci stát se dobrovolníkem uvedlo potřebu být prospěšný a někomu pomoci - 24 odpovědí. 15 respondentů zvolilo možnost „nechci pracovat jako dobrovolník“, 5 vybralo možnost „je to kvalitní náplň mého volného času“, 9 respondentů chce získat zkušenosti pro budoucí povolání a 2 chtějí poznat nové lidi a navázat nová přátelství. Možnost „jiné“ a tedy uvést svou vlastní odpověď, využili 3 respondenti - 1 se necítí být připraven stát se dobrovolníkem, 1 si není jist, zda chce být dobrovolníkem a 1 volí všechny první 4 nabízené možnosti. Jednotlivé odpovědi jsou zpracovány v grafu č. 20.

Graf č. 20 Motivace k dobrovolnictví

Na otázku č. 8 „Uvažujete o tom, že byste se stal/a dobrovolníkem u osob s mentálním postižením?“ uvedli odpověď „ano“ jen 2 studenti, 32 preferuje jinou cílovou skupinu, 19 to nedokáže posoudit, 3 uvádějí, že s touto cílovou skupinou nechtějí pracovat po předchozí zkušenosti a jen 1 student je dobrovolníkem u osob s mentálním postižením. 1 respondent uvádí, že si nepřeje být dobrovolníkem. Výsledné odpovědi jsou zobrazeny v grafu č. 21.

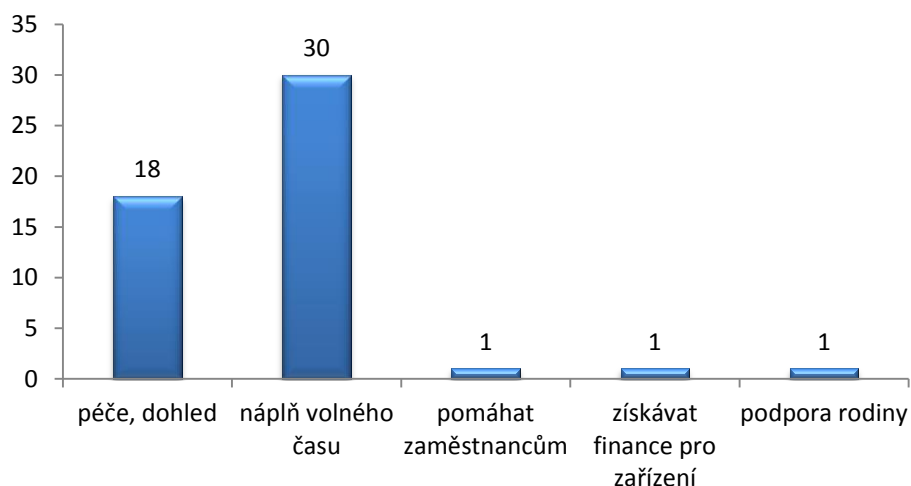
Graf č. 21 Uvažujete stát se dobrovolníkem u osob s mentálním postižením?

Otázka č. 9 „Jaké činnosti si myslíte, že mohou dobrovolníci vykonávat pro klienty s mentálním postižením?“ přinesla různé odpovědi. 7 studentů vůbec neví, co mohou dobrovolníci pro osoby s mentálním postižením dělat. Další respondenti uvádějí činnosti zdravotnické, provádět jim úkony sebeobsluhy nebo jim s nimi pomáhat, na osoby s mentálním postižením dohlížet, hlídat je, aby se jim nic nestalo nebo aby neohrozili druhé, zmiňují záchvaty vzteku těchto jedinců a psychickou náročnost práce s nimi. Další skupinu, a to nejpočetnější, tvoří činnosti, které mají naplňovat volný čas uživatelů domovů, začlenit je více do běžného života, často se jedná o procházky, výlety, sportovní aktivity, čtení, návštěvu kulturních zařízení, ale také činnosti, které je baví a udělaly by jim radost. Např. „Možná být společník, který chápe jeho problémy, a být mu vždy po ruce.“, „Vymýšlet ... a aktivity, které je mohou naplnit pocitem radosti.“ Zmiňují také odlišnost jednotlivých osob s tímto postižením a tedy potřebu individuálního přístupu. Jednotlivě se objevují odpovědi, které nejsou zaměřeny na to, co dělat s uživateli domovů pro osoby s mentálním postižením, ale zohledňují širší kontext. „Pomáhat osobám s odbornou praxí“, „Mohou pořádat koncerty,

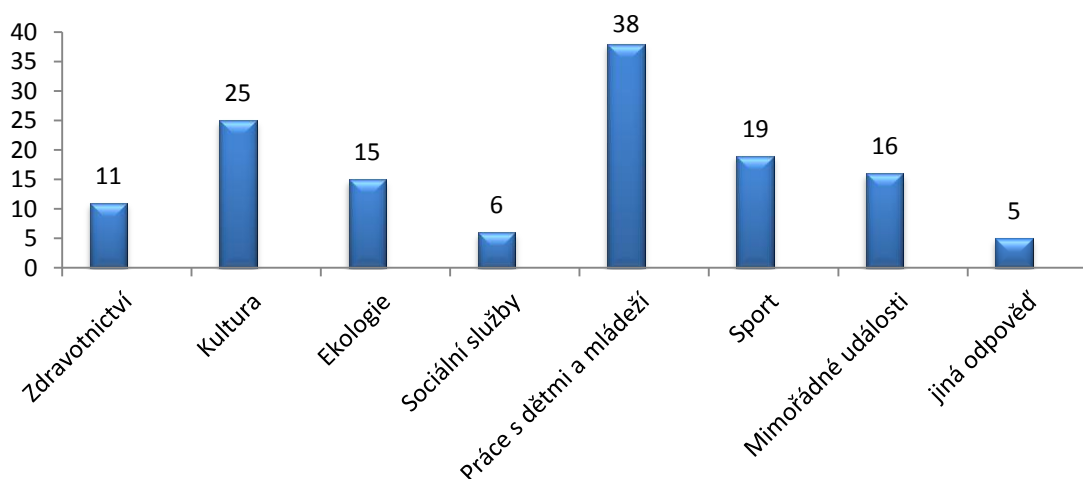
akce ... a výtěžek darovat na různá centra, kde se o mentálně postižené lidi starají.“ a „Taky podporovat rodinu mentálně postiženého, hlavně psychicky, protože je to velmi náročné.“ Odpovědi jsme rozdělili do kategorií, podle toho, co studenti zdůrazňovali a znázornili v grafu č. 22.

Graf č. 22 Činnosti, které by mohli dobrovolníci vykonávat

V otázce č. 10 se ptáme, v jaké oblasti by se studenti chtěli stát dobrovolníky. Na výběr měli sedm oblastí dobrovolnictví a také možnost vlastní odpovědi a mohli vybrat i více možností současně, proto celkový počet přesahuje číslo 58 (celkový počet respondentů). Největší zájem je o práci s dětmi a mládeží - zvoleno 38krát, na druhém místě oblast kultury - zvoleno 25krát a potom oblast sportu - zvoleno 19krát. Pomoc při mimořádných událostech byla vybrána 16krát, oblast ekologie 15krát a oblast zdravotnictví 11krát. Z nabízených možností je nejmenší zájem o dobrovolnickou práci v oblasti sociálních služeb - zvoleno 6krát. 7krát byla zvolena odpověď jiná možnost a uvedena 2krát práce s opuštěnými zvířaty a 5krát možnost nechci být dobrovolníkem. Jednotlivé odpovědi jsme zpracovali do grafu č. 23 na str. č. 52.

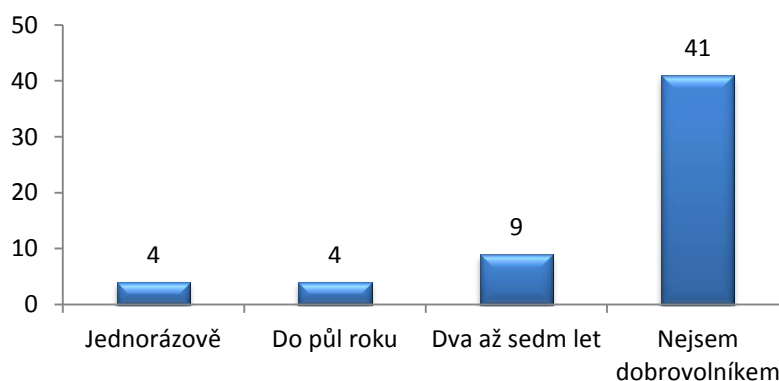
Graf č. 23 Oblasti dobrovolnictví, o které mají studenti zájem

Otázky č. 11 a 12 zjišťují, jak dlouho studenti jako dobrovolníci pracují nebo pracovali a z jakého důvodu svou dobrovolnickou činnost ukončili.

Na otázku č. 11 „Jak dlouho jste dobrovolník?“ uvedlo časový údaj 13 respondentů, 4 uvedli pouze to, že jednorázově, nikoli jak dlouho již takto jednorázově dobrovolnický pracují, 41 respondentů uvedlo, že nejsou dobrovolníky. Z uvedeného počtu 13 studentů, kteří uvedli časový údaj, pracovali 4 studenti dobrovolně pouze krátkou dobu a to od dvou týdnů jako výpomoc na táborech do půl roku. Zbývajících 9 potom vykonávalo dobrovolnickou činnost v trvání od dvou do sedmi let. Zjištěné poznatky jsme znázornili v grafu č. 24.

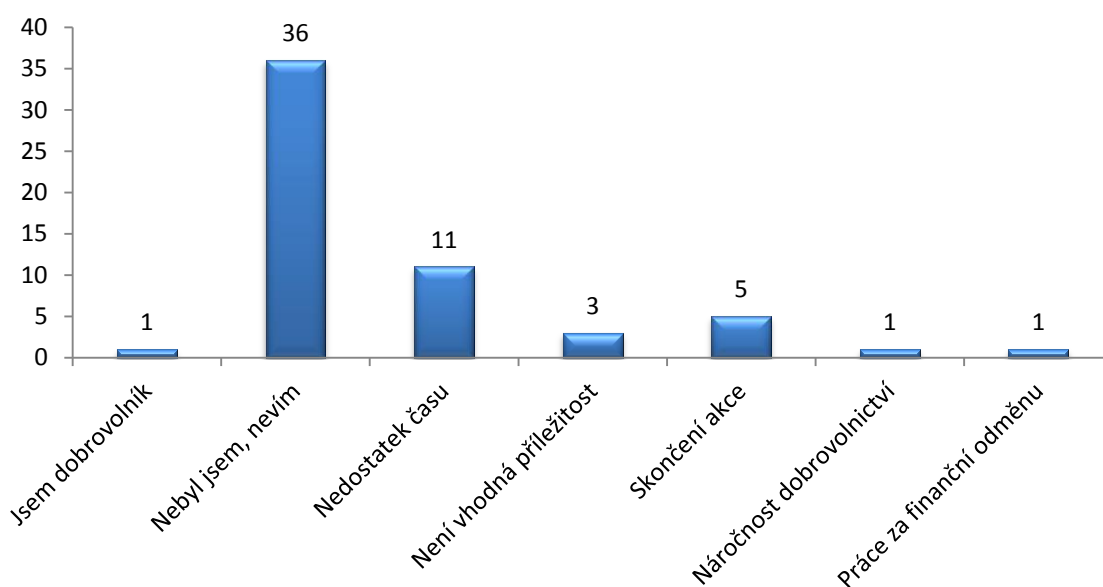
Graf č. 24 Délka vykonávaného dobrovolnictví

Otázkou č. 12 „Proč jste s prací dobrovolníka skončil/a?“ jsme zjišťovali, z jakého důvodu studenti se svou prací dobrovolníků nejčastěji skončili. 36 studentů uvedlo, že nikdy nebyli dobrovolníky, se svou dobrovolnickou činností ještě nezačali, nevedli žádný

důvod nebo nevědí. Jednalo se o otázku s možností volné odpovědi, ostatní respondenti uvedli různé důvody, které měli většinou společného jmenovatele a to nedostatek času z důvodu studia (nemají čas, skončily letní prázdniny, nastoupili na univerzitu a mají jednak méně času, jednak jejich dobrovolnická aktivita byla v jiném městě než univerzita) – 11 respondentů. Dalšími důvody bylo také to, že byli dobrovolníky na jednorázových akcích, které již skončily – 5 respondentů, nebo se zatím nevyskytlo nic jiného, co by je zaujalo – 3 respondenti. 1 student uvedl, že je dobrovolnictví psychicky a fyzicky náročné a 1, že se potřebuje uživit a proto již věnuje energii finančně ohodnocované práci, ale v dotazníku uvedl, že pracoval jako dobrovolník sedm let a vzhledem k jeho věku začal tedy již v patnácti letech. Zjištěné výsledky jsme znázornili v grafu č. 25 na straně 53.

Graf č. 25 Důvody ukončení dobrovolnické činnosti

5.3 Vyhodnocení hypotéz

H 1: V zařízeních pro osoby s mentálním postižením pracuje méně dobrovolníků než by zařízení potřebovalo.

K vyhodnocení této hypotézy jsme použili odpověď na otázku č. 3 dotazníku pro sociální pracovníky domovů pro osoby s mentálním postižením - „Kolik je momentálně ve vašem zařízení dobrovolníků?“

Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že v době vyplňování dotazníku nemají dobrovolníky ve 45 procentech zařízení, tzn. zhruba v každém 2,2 zařízení. Celkový zjištěný počet dobrovolníků v těchto 20 zařízeních je sice 54, ale 1 Domov uvádí, že má 11 a 1 dokonce 22 dobrovolníků.

V Registru poskytovatelů sociálních služeb a na internetových stránkách zařízení, jejichž sociální pracovníci vyplnili náš dotazník, jsme si vyhledali kapacitu jednotlivých zařízení. V tabulce č. 1 na str. 54 uvádíme celkovou kapacitu těchto zařízení v jednotlivých krajích, celkový počet dobrovolníků působících v nich v době vyplňování dotazníku a výsledný průměr.

Tabulka č. 1 Počet dobrovolníků v zařízeních

Kraj	Celková kapacita	Počet dobrovolníků v zařízeních	Průměr
Moravskoslezský	247	23	10,74
Jihomoravský	542	27	20,07
Olomoucký	301	1	301
Zlínský	104	3	34,67

Ze zjištěných údajů a výpočtů vyplývá, že v Moravskoslezském kraji připadá na 1 dobrovolníka průměrně 10,74 uživatelů služby, v Jihomoravském 20,07, ve Zlínském 34,67 uživatelů a nejhůře v našem šetření dopadl Olomoucký kraj, kde nám odpověděla zařízení s celkovou kapacitou 301 osob a působí v nich jen 1 dobrovolník.

Hypotéza byla potvrzena.

H 2: Zařízení pro osoby s mentálním postižením vyhledávají dobrovolníky častěji prostřednictvím webových stránek než spoluprací s dobrovolnickým centrem.

Odpovědi na otázku č. 12 dotazníku pro sociální pracovníky „Jak informujete veřejnost o možnosti stát se dobrovolníkem ve vašem zařízení?“ přinesly zjištění, že domovy pro osoby s mentálním postižením k vyhledávání zájemců o dobrovolnictví nejčastěji používají své vlastní internetové stránky a to v 75 procentech případů, tedy tento způsob používá každé 1,3 zařízení. Spolupráce s dobrovolnickým centrem se umístila na druhém místě a to s 65 procenty. Tuto možnost tedy využívá každé 1,5 zařízení pro osoby s mentálním postižením. Další se shodně s 55 procenty umístili možnosti „prostřednictvím známých zaměstnanců“ a „nábor spojený s jinou akcí“. Odpovědi jsme zpracovali do tabulky

č. 2 a ilustruje je také graf č. 11 v kapitole 6.1. Výsledný součet odpovědí překračuje počet respondentů, protože tito mohli zvolit libovolný počet z nabízených možností odpovědí.

Tabulka č. 2 ¹ Získávání dobrovolníků

Způsob získávání dobrovolníků	počet odpovědí	Relativní četnost v %
internetové stránky zařízení	15	75
propagace v regionálních médiích	4	20
informační letáky, plakáty	10	50
besedy ve školách	2	10
spolupráce s dobrovolnickým centrem	13	65
nábor spojený s jinou akcí	11	55
prostřednictvím známých zaměstnanců	11	55
jiné	1	5
Celkem	67	335

Ze zjištěných výsledků vyplývá, že hypotéza byla potvrzena.

H 3: Domovy pro osoby s mentálním postižením nemají zvláštní požadavky na znalosti a dovednosti dobrovolníků.

Dotazníkovým šetřením určeným pro sociální pracovníky otázkami č. 5, 6 a 7 - „Máte požadavek na věk dobrovolníků?“, „Jakého minimálního stupně vzdělání musejí dobrovolníci pracující ve vašem zařízení dosáhnout?“ a „Požadujete od dobrovolníků nějaké specifické znalosti a dovednosti pro práci s klienty ve vašem zařízení?“ bylo zjištěno, že věk dobrovolníků přicházejících do domovů pro osoby s mentálním postižením není rozhodující pro 75 procent, vzdělání pro 80 procent a znalosti a dovednosti pro 65 procent sociálních pracovníků. Zjištěné výsledky a výpočty jsou uvedeny v tabulkách č. 3, 4 a 5 na následující straně.

¹ Výsledný součet odpovědí překračuje počet respondentů, protože tito mohli zvolit libovolný počet z nabízených možností odpovědí.

Tabulka č. 3 Požadovaný věk dobrovolníků

Věk dobrovolníků	Počet odpovědí	Četnost v %
Není rozhodující	15	75
Minimálně 15	2	10
Minimálně 18	3	15
Celkem	20	100

Tabulka č. 4 Požadované vzdělání

Vzdělání	Počet odpovědí	Četnost v %
Minimálně základní	4	20
Střední	0	0
Vyšší odborné	0	0
Vysokoškolské	0	0
Není rozhodující	16	80
Jiné	0	0
Celkem	20	100

Tabulka č. 5 Požadované znalosti a dovednosti²

Požadované znalosti a dovednosti	Počet odpovědí	Četnost v %
Znalost cílové skupiny	2	10
Empatie	3	15
Umění komunikace	3	15
Ochota učit se	1	5
Nemáme specifické požadavky	13	65
Celkem	22	110

Hypotéza byla potvrzena.

H 4: Studenti pedagogické fakulty mají zkušenosti s dobrovolnictvím, ale nevykonávají svou dobrovolnickou činnost pravidelně po celý školní rok.

² Celkový počet odpovědí přesahuje počet respondentů 20 a procenta hodnotu 100, protože některé odpovědi byly zvoleny opakovaně.

K vyhodnocení této hypotézy jsme použili odpovědi na otázku č. 6 dotazníku pro studenty univerzity „Pracoval jste již jako dobrovolník?“. Ze získaných responzí vyplývá, že zkušenosti s dobrovolnictvím má 56,8 procent respondentů, tedy každý 1,75 student. Z těch, kteří již v minulosti pracovali nebo v současnosti pracují jako dobrovolníci, 63,6 procent vykonávalo svou činnost jednorázově, dalších 27,3 procent opakovaně, ale nepravidelně a jen 9,1 procent pravidelně, což je průměrně každý 11. student z těch, kteří se dobrovolnické činnosti věnovali nebo věnují a jen každý 19. z celkového počtu respondentů.

Hypotéza byla potvrzena.

H 5: Nejčastější motivací studentů pedagogické fakulty je získání zkušeností pro budoucí profesi.

Výzkumným šetřením odpovědi na otázku č. 7 dotazníku pro studenty „Z jakého hlavního důvodu byste chtěl/a pracovat nebo pracujete jako dobrovolník?“ bylo zjištěno, že nejčastěji jako svou hlavní motivaci studenti uvádějí potřebu být prospěšný a někomu pomoci. Tuto odpověď vybralo 41 procent všech respondentů, tedy průměrně každý 2,5 člověk. Odpověď „chci získat zkušenosti pro budoucí povolání“ vybralo 16 procent studentů. Pokud zohledníme jen respondenty, kteří si vybrali jinou odpověď než „nechci pracovat jako dobrovolník“ a „jiné“, chce být prospěšných dokonce 60 procent těch, kteří chtějí jako dobrovolníci pracovat, tedy každý 1,7 student. Získat zkušenosti chce 22 procent respondentů. Jednotlivé odpovědi ilustruje graf č. 20 na str. 49. Výpočty jsme zpracovali do tabulky č. 6.

Tabulka č. 6 Motivace k dobrovolnictví

Motivy k dobrovolnictví	Počet odpovědí	Četnost v %
Být prospěšný, někomu pomoci	24	41,4
Kvalitní náplň volného času	5	8,6
Získání zkušeností pro povolání	9	15,5
Nechci být dobrovolník	15	25,9
Chci poznat nové lidi	2	3,4
Jiné	3	5,2
Celkem	58	100

Tato hypotéza tedy nebyla potvrzena.

H 6: Studenti pedagogické fakulty dávají při výkonu dobrovolnické práce přednost jiné cílové skupině před dobrovolnictvím s osobami s mentálním postižením.

Na otázku č. 8 dotazníku pro studenty „Uvažujete o tom, že byste se stal/a dobrovolníkem u osob s mentálním postižením?“ jen 2 studenti odpověděli „ano“ a 1 uvedl, že už u této cílové skupiny pracuje. To znamená, že u osob s mentálním postižením chce pracovat jen 5 procent respondentů, tedy zhruba každý 19. student. Výsledná zjištění jsou uvedena v tabulce č. 7.

Nejčastěji mají studenti Katedry společenských věd zájem stát se dobrovolníky v oblasti práce s dětmi a mládeží, kdy o tuto oblast má zájem 65,5 procenta respondentů - každý 1,5 student, následuje oblast kultury, kde chce pracovat 43,1 procent respondentů a dále potom oblast sportu, kde se jedná o 32,7 procent respondentů. Poznatek, o jaké oblasti dobrovolnictví mají studenti Univerzity Palackého zájem, jsme získali vyhodnocením odpovědí na otázku č. 10 dotazníku pro studenty. Všechny odpovědi jsou uvedeny v tabulce č. 8 na následující straně.

Tabulka č. 7 Zájem o cílovou skupinu osob s mentálním postižením

Možnosti odpovědí	Počet odpovědí	Četnost v %
Ano	2	3,4
Preferuji jinou cílovou skupinu	32	55,2
Po předchozí zkušenosti ne	3	5,2
Nedokážu posoudit	19	32,8
Pracuji s touto cílovou skupinou	1	1,7
Nechci být dobrovolník	1	1,7
Celkem	58	100

Výše uvedenými zjištěními byla tato hypotéza potvrzena.

Tabulka č. 8³ Oblasti dobrovolnictví, o které mají studenti zájem

Oblast dobrovolnictví	Počet odpovědí	Relativní četnost v %
Zdravotnictví	11	19,0
Kultura	25	43,1
Ekologie	15	25,9
Sociální služby	6	10,3
Práce s dětmi a mládeží	38	65,5
Sport	19	32,8
Mimořádné události	16	27,6
Jiné	5	8,6
Celkem	135	232,8

5.4 Shrnutí zjištěných výsledků

Na základě obou dotazníkových šetření jsme získali řadu informací, které shrneme na tomto místě.

Na jedné straně jsme zjistili, že domovy pro osoby s mentálním postižením mají zájem o dobrovolníky, jejich přítomnost u svých uživatelů vítají, protože přinášejí změnu do jejich života, zaběhaných rituálů, obohacují jejich život, pomáhají s jejich ještě větším začleněním do běžného života společnosti. Nenahrazují práci zaměstnanců, ale vykonávají to, na co pracovníci nemají čas. Dobrovolníci ale pracují pravidelně jen v osmi zařízeních z těch, která se zúčastnila našeho dotazníkového šetření. V ostatních nepracují vůbec nebo jen příležitostně. Na straně druhé jsme u studentů zjistili, že jen jeden z respondentů vykonává v současné době dobrovolnickou činnost, dalších 13 někdy pracovalo jako dobrovolník a 31 vůbec neuvažuje o tom, stát se dobrovolníkem. Zhruba polovina všech respondentů má s dobrovolnictvím zkušenost z minulosti, kdy opakovaně nebo jednorázově tuto činnost vykonávali. Jako nejčastější motiv pro své dobrovolnictví uvádějí, že chtějí být prospěšní a někomu pomoci. Jako oblast, ve které by se chtěli studenti angažovat, uvádějí nejčastěji oblast práce s dětmi a mládeží, nejmenší zájem je o sociální oblast. Z výsledků našeho šetření vyplynulo, že jen 1 student pracuje s osobami s mentálním postižením a další 3 mají s touto cílovou skupinou předchozí zkušenosti a na jejich základě už s touto cílovou skupinou

³ Celkový počet odpovědí přesahuje počet respondentů 58 a procenta hodnotu 100, protože bylo možno zvolit více odpovědí.

pracovat nechtějí. Ostatní respondenti dávají přednost jiné cílové skupině nebo nedokážou posoudit, zda by jim práce s jedinci s mentálním postižením vyhovovala.

Na otázku, zda je zájem o dobrovolnickou práci v jejich Domovech, uvádí nadpoloviční většina respondentů z řad sociálních pracovníků malý nebo žádný zájem dobrovolníků o činnost s osobami s mentálním postižením. Tento nezájem si sociální pracovníci vysvětlují jednak tím, že domovy pro osoby s mentálním postižením jsou často umístěny na vesnicích se špatnou dopravní obslužností, jednak tím, že o těchto osobách panují předsudky a osvěta je podle nich malá. Dále dochází ke ztrátě případných dobrovolníků přestupem studentů-dobrovolníků na jinou školu, stěhování dobrovolníků nebo jejich rodinné důvody, kde bylo v odpovědích zmiňováno např. těhotenství a uvedeno, že dobrovolníky v této oblasti jsou většinou ženy.

K tomu sami studenti uvádějí, že v současné době nemají na dobrovolnickou práci čas, nejvíce času jim zabírá studium nebo teď tráví většinu svého času mimo místo, kde jako dobrovolníci působili a museli proto s činností dobrovolníka skončit. Část studentů by dále ráda pracovala jako dobrovolník, ale nenaskytl se projekt, který by jim vyhovoval (zaujal je). Co do délky dobrovolnické práce, většina studentů pracovala jen na jednorázových akcích, ale mezi respondenty najdeme i studenty vykonávající tuto činnost od dvou do sedmi let, tedy již dlouhodobě.

Co se týče vyhledávání potenciálních dobrovolníků, dochází k němu ze strany zařízení nejčastěji prostřednictvím vlastních internetových stránek, poté následuje spolupráce s dobrovolnickým centrem, nábor spojený s jinou akcí a prostřednictvím vlastních zaměstnanců v okruhu jejich známých. Z našich získaných informací vyplynulo, že zařízení nejčastěji využívají k hledání dobrovolníků tři až čtyři způsoby a mezi nimi jsou vždy internetové stránky zařízení a letáky (plakáty nebo vývěsky). Z odpovědí na dotazníkové šetření vyplynulo, že všechny domovy, které se snaží získat dobrovolníky čtyřmi a více způsoby, mají v současné době ve svém zařízení dva a více dobrovolníků.

Zajímalo nás také, zda mají Domovy specifické požadavky na schopnosti a dovednosti zájemců o dobrovolnictví. Jaké schopnosti by měli mít dobrovolníci pro cílovou skupinu osob s mentálním postižením, není možno ověřit v literatuře, protože takto specifickou literaturu zaměřenou na dobrovolnictví u této cílové skupiny jsme nenašli. Z našeho šetření vyplývá, že zařízení nemají žádné specifické požadavky na věk a vzdělání dobrovolníků, většina ani na jiné dovednosti. Necelá třetina sociálních pracovníků doporučuje nedirektivní přístup, klidné vystupování, empatii a jistou znalost této cílové skupiny a práce s ní. Dobrovolníci mohou v případě zájmu pracovat u osob se všemi stupni mentálního postižení

podle Mezinárodní klasifikace nemocí, zařízení toto nejen umožňují, ale také vítají. Pro osoby s těžším postižením nebo přidruženým pohybovým či jiným postižením je to jedinečný způsob zpestření náplně všedního dne.

Zajímavé je také zjištění, že studenti, přestože nechtějí vykonávat dobrovolnickou činnost u osob s mentálním postižením, jsou schopni nabídnout takové činnosti, které by mohli s osobami s mentálním postižením vykonávat, jež se shodují s představou sociálních pracovníků o práci dobrovolníků v jejich zařízeních. Najdou se i studenti, kteří nemají žádnou představu nebo by jejich pomoc byla zaměřena na sebeobsahu a hlídání těchto osob, aby si neublížili nebo neublížili někomu. Většina však ve svých odpovědích obsáhla to, v čem si i sociální pracovníci myslí, že by jim dobrovolníci mohli pomoci. Studenti myslí nejen na to, naplnit smysluplně volný čas osob s mentálním postižením, jejich větší zařazení do běžného života společnosti a organizování akcí a zájmových kroužků pro tyto osoby, ale také na pomoc při získávání finančních prostředků pro zařízení pečující o tyto osoby a také na pomoc zaměřenou na rodiny jedinců s mentálním postižením.

Práce s osobami s mentálním postižením je náročná, rozhodli jsme se proto také zjistit, jestli mají dobrovolníci možnost účastnit se supervize, která pomáhá pracovníkům řešit případné problémy ve vztahu k uživatelům nebo kolegům a je vhodné, aby se jí účastnili i dobrovolníci. Zjistili jsme, že supervizní setkání dobrovolníkům umožňuje polovina zařízení z těch, která na náš dotazník odpověděla. Vyhodnotili jsme také samostatně možnost účastnit se supervize jen tam, kde dobrovolníky v současné době mají. Z těch zařízení pro osoby s mentálním postižením, kde dobrovolníci momentálně působí, supervizi nenabízí jen jeden Domov. Možnost využít supervizní setkání se tedy rozšiřuje i na dobrovolníky.

5.5 Diskuze

V této části práce se zaměříme na dosažené výsledky výzkumného šetření v souvislosti s cíli této diplomové práce a to prozkoumat otázku dobrovolnictví v zařízeních pro osoby s mentálním postižením z hlediska zájmu o dobrovolníky, jejich hledání a požadavků zařízení, zmapovat zkušenosti a motivaci k dobrovolnictví u studentů Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a popsat a prozkoumat možnosti a zájem těchto studentů o zapojení do dobrovolnictví u cílové skupiny osob s mentálním postižením. Zjištěné výsledky srovnáme s teoretickými poznatky z použité literatury a srovnáme s jinými výzkumy.

Náš výzkum byl proveden dotazníkovým šetřením. Dotazníky byly rozesílány emailovou poštou s odkazem na elektronickou verzi dotazníku. Návratnost takto rozesílaného

dotazníku je nižší (Chráska, 2016), což se nám potvrdilo zejména u pobytových zařízení pro osoby s mentálním postižením. Naše původní představa byla použít jako výzkumný vzorek domovy pro osoby s mentálním postižením v jednom, případně dvou krajích a případně tyto kraje srovnat. Obdrželi jsme ale takový počet odpovědí z prvních dvou krajů, který nebyl dostatečný pro zjištění výsledků s vypovídací hodnotou, že jsme nakonec oslovili všechna pobytová zařízení pro osoby s mentálním postižením ve všech krajích Moravy, abychom obdrželi relevantní výzkumný vzorek.

Jak bylo zjištěno naším dotazníkovým šetřením, zařízení pro osoby s mentálním postižením mají zájem o dobrovolníky a jejich přítomnost ve svých zařízeních hodnotí jako přínosnou. Zájem ze strany dobrovolníků však hodnotí jako nedostatečný. Zajímalo nás, jakým způsobem vyhledávají potenciální zájemce o dobrovolnickou činnost.

Dle našich zjištění domovy pro osoby s mentálním postižením nejčastěji vyhledávají zájemce z řad potenciálních dobrovolníků prostřednictvím vlastních internetových stránek, následuje spolupráce s dobrovolnickým centrem, poté nábor spojený s jinou akcí, např. dnem otevřených dveří a prostřednictvím vlastních zaměstnanců v okruhu jejich známých. Toto zjištění můžeme srovnat s výzkumnou studií provedenou na Slovensku (kapitola 3.4), která ukazuje, že nepřímé zdroje jako plakáty, vývěsky a internet nejsou efektivní. Tato studie přinesla poznatek, že jedinci zajímající se o dobrovolnictví, preferují získávání informací v přímém kontaktu s jinými lidmi. Získávání informací z internetových stránek považujeme za málo efektivní také proto, že předpokládáme, že internetové stránky zařízení navštěvují především zájemci o příslušnou sociální službu a jejich rodinní příslušníci. Stejná výzkumná studie přinesla zjištění, že více než 40 % respondentů získalo informace o dobrovolnictví ze dvou a více zdrojů. Z námi získaných informací vyplývá, že zařízení nejčastěji využívají k hledání dobrovolníků tři až čtyři způsoby nábora dobrovolníků a mezi nimi jsou vždy internetové stránky a plakáty (letáky, vývěsky). Z námi získaných responzí vyplývá, že ve všech zařízeních pro osoby s mentálním postižením, která se snaží získat dobrovolníky čtyřmi a více způsoby, působí v současné době dva a více dobrovolníků. Na základě toho můžeme usuzovat, že zařízení vyhledávající potenciální dobrovolníky jen jedním až dvěma způsoby, je vyhledává neefektivně, protože se jedná o pasivní způsoby vyhledávání.

Co se týče schopností a dovedností dobrovolníků pracujících s osobami s mentálním postižením, jak jsme již uvedli, nenašli jsme odbornou literaturu, která by se zabývala přímo dobrovolnictvím s touto cílovou skupinou. Z našich zjištění vyplývá, že zařízení většinou nemají žádné specifické požadavky na dobrovolníky, necelá třetina sociálních pracovníků doporučuje empatii, klidné vystupování, nedirektivní přístup a vhodná je podle nich jistá

znalost této cílové skupiny. S těmito doporučení můžeme jedině souhlasit. Jedná se o velmi specifickou cílovou skupinu s rozdílnou mírou postižení, často s přidruženými dalšími druhy postižení (smyslovými, pohybovými), takže je třeba velmi individuální přístup k osobám s tímto postižením. Domovy pro osoby s mentálním postižením vyhledávají dobrovolníky pro své klienty se všemi stupni postižení, ale pro práci s osobami s těžším stupněm postižení můžeme jistě doporučit předchozí praxi s osobami s lehčím stupněm postižení nebo studium odborné literatury. Náročnost práce s uživateli sociálních služeb obecně popisují např. Tošner, Sozanská, 200 a Matoušek, 2003b. Jako důvod uvádějí to, že se jedná o práci s lidmi a dobrovolníci vstupují do zaběhnutého systému. Je proto přínosné, že se možnost účastnit se supervize rozšiřuje i na dobrovolníky a není určena jen kmenovým zaměstnancům organizace. Naše šetření ukázalo, že ze zařízení, která mají dobrovolníky, nenabízí supervizi jen jedno.

Dále bylo cílem naší práce zmapovat zkušenosti a motivaci k dobrovolnictví u studentů Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Zjistili jsme, že téměř polovina studentů z výzkumného vzorku již má zkušenosti s dobrovolnickou činností, většina však pracovala jen na jednorázových akcích. Najdeme ale i studenty vykonávající tuto činnost dlouhodobě, déle než dva roky. V současné době pracuje jako dobrovolník jen jeden student a 31 z celkového počtu 58 respondentů ani neuvažuje, že by se stali dobrovolníky. Někteří studenti by dále pracovali jako dobrovolníci, ale nenaskytl se jim projekt, který by je zaujal. Jiní uvádějí, že s dobrovolnickou prací skončili, protože již nemají dostatek času a také se přestěhovali mimo místo, kde jako dobrovolníci působili. Tyto důvody jsou u studentů prvního ročníku vysoké školy pochopitelné. Došlo u nich k velké změně, musejí se nejprve zorientovat ve způsobu vysokoškolského studia, adaptovat se na nové povinnosti a prostředí. Teprve po adaptační fázi a vytvoření jistého systému ve studiu, se mohou začít zaměřovat na další činnosti jako je hledání nového dobrovolnického působiště.

Jako nejčastější motiv pro své dobrovolnictví respondenti uvádějí, že chtějí být prospěšní a někomu pomoci. Tento výsledek můžeme srovnat s výše zmíněným výzkumem provedeným v roce 2011 na Slovensku, kde také bylo nejčastěji vybíráno přesvědčení o důležitosti pomáhat druhým. Oba výzkumy mají shodný výsledek, na druhou stranu je možné, že studenti odpovídali tak, jak si mysleli, že je od nich očekáváno (srovnej Chráska, 2016, s. 158)

Dotazovali jsme se také na oblast, ve které by se chtěli studenti angažovat. Nejčastěji uvádějí oblast práce s dětmi a mládeží, nejmenší zájem je o sociální oblast. Tento výsledek můžeme srovnat se studií INITIATIVE auslandszeit, kde byl také zjištěn největší zájem o práci s cílovou skupinou děti a mládež. Můžeme usuzovat, že shodný výsledek je způsoben

tím, že účastníky uvedené výzkumné studie byli převážně mladí lidé do dvaceti pěti let a my jsme dotazníkové šetření provedli u studentů prvního ročníku vysoké školy, jejichž věkový průměr byl dvacet jedna a půl roku a navíc všichni studují pedagogický obor, mají tedy k práci s dětmi a mládeží blízko. Vzhledem k svému věku také mohou být členy různých mládežnických organizací, a proto se dobrovolnický angažují v této oblasti.

Na dotaz, zda by studenti chtěli pracovat s osobami s mentálním postižením, jsme obdrželi převážně negativní odpovědi. 19 studentů to nedokáže posoudit, 32 preferuje jinou cílovou skupinu a jen dva studenti mají zájem pracovat s osobami s mentálním postižením. Jen jeden student již s osobami s mentálním postižením jako dobrovolník pracuje. Další 3 mají s touto cílovou skupinou předchozí zkušenosti a již s ní na základě těchto zkušeností pracovat nechtějí. Nezájem dobrovolníků o práci s osobami s mentálním postižením si někteří sociální pracovníci vysvětlují mimo jiné tím, že osvěta o tomto postižení je malá a panují předsudky o osobách s mentálním postižením.

ZÁVĚR

V této diplomové práci jsme se zabývali dobrovolnictvím a osobami s mentálním postižením. Cílem práce bylo prozkoumat otázku dobrovolnictví v zařízeních pro osoby s mentálním postižením z hlediska zájmu o dobrovolníky, způsoby jejich vyhledávání a požadavků zařízení na schopnosti a dovednosti zájemců o dobrovolnictví, zmapovat zkušenosti a motivaci k dobrovolnictví u studentů Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a popsat a prozkoumat možnosti a zájem studentů Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci o zapojení do dobrovolnictví u cílové skupiny osob s mentálním postižením. Cíl práce byl naplněn.

V teoretické části práce jsme definovali mentální postižení, představili si příčiny vzniku tohoto postižení, popsali jednotlivé stupně mentálního postižení a s tím spojená omezení či zvláštnosti osob s tímto postižením. Dále jsme blíže představili dobrovolnictví, jeho dělení, oblasti dobrovolnického působení a práci s dobrovolníky, od jejich náboru (získávání), přes výběr a výcvik dobrovolníků až po jejich odměňování a možnost účastnit se supervizních setkání.

V empirické části práce jsme se zabývali tím, zda na straně jedné zařízení pobytové sociální služby Domov pro osoby s mentálním postižením mají zájem o dobrovolníky, zda dobrovolníci mají zájem pracovat s cílovou skupinou osob s mentálním postižením a zda v těchto zařízeních dobrovolníci pracují a jakými způsoby tato zařízení dobrovolníky vyhledávají. Dále jsme zjišťovali zkušenosti s dobrovolnickou prací a motivaci k ní u studentů Katedry společenských věd Univerzity Palackého v Olomouci, to, jakým oblastem dobrovolnictví by se studenti chtěli věnovat a zda mají zájem pracovat jako dobrovolníci u osob s mentálním postižením.

Informace pro výzkumnou část naší práce jsme zjišťovali prostřednictvím dvou námi vytvořených dotazníků. Jednou cílovou skupinou respondentů Domovy pro osoby s mentálním postižením ve čtyřech krajích Moravy vyhledané pomocí Registru poskytovatelů sociálních služeb MPSV prostřednictvím sociálních pracovníků vyhledaných pomocí internetových stránek těchto zařízení. Druhý výzkumný vzorek tvořili studenti 1. ročníku Katedry společenských věd Univerzity Palackého v Olomouci vyhledaní pomocí informačního portálu univerzity.

Vyhodnocením informací získaných dotazníkovými šetřeními jsme mimo jiné zjistili, že Domovy pro osoby s mentálním postižením mají zájem o práci dobrovolníků, ti jsou

pro klienty Domovů přínosem, ale počet dobrovolníků působících v Domovech, které se zúčastnili našeho šetření, není dostatečný, dobrovolníci nemají zájem o práci s jedinci s mentálním postižením. Sociální pracovníci hodnotí zájem o cílovou skupinu jako nedostatečný. Někteří uvádějí, že o uživatelích jejich sociální služby panují předsudky.

Studenti Katedry společenských věd Univerzity Palackého v Olomouci mají dle našich zjištění zkušenosti s dobrovolnickou činností, ale většina momentálně dobrovolnickou činnost z různých důvodů nevykonává. Zejména proto, že nemají z důvodu studia dostatek času, skončil projekt, na kterém se podíleli, nebo momentálně není nový projekt, který by je zaujal. Nejčastější motivací studentů k dobrovolnictví je potřeba být prospěšný a někomu pomoci. O dobrovolnickou činnost u osob s mentálním postižením nemají studenti našeho výzkumného vzorku zájem. Nejčastěji chtějí pracovat s dětmi a mládeží, poté v kultuře a sportu, nejmenší zájem jsme zjistili o dobrovolnictví v sociální oblasti

Na základě výsledků získaných výzkumnými šetřeními doporučujeme větší osvětu o osobách s mentálním postižením, aby společnost mohla lépe poznat tyto osoby a specifika jejich postižení. Dále zařízením poskytujícím pobytovou sociální službu těmto jedincům používat při vyhledávání zájemců o dobrovolnictví co nejvíce způsobů nábory dobrovolníků, zejména způsoby zahrnující osobní kontakt člověka s člověkem. Současně považujeme za zajímavé provést výzkumné šetření u studentů Univerzity Palackého v Olomouci studujících již ve 2. ročníku, kdy se dá předpokládat, že jsou studenti již adaptováni na nové prostředí a povinnosti a je tedy možné, že se věnují dobrovolnické činnosti častěji, případně mají jiné motivy k dobrovolnictví vzhledem k tomu, že si mohou již více uvědomovat dobu blížícího se ukončení studia a nástupu do pracovního procesu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

BAJO, Ivan a Štefan VAŠEK. *Pedagogika mentálne postihnutých: psychopédia*. Bratislava: Sapiaientia, 1994. ISBN 80-967180-1-0.

BAZALOVÁ, B.: Psychopedie. In: Pipeková, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. rozšířené a přepracované vydání. Brno: Paido, 2006, 330 s. ISBN 80-7315-120-0.

BOČKOVÁ, Lenka, Šárka HASTRMANOVÁ a Egle HAVRDOVÁ. *50+ aktivně: fakta, inspirace a rady do druhé poloviny života*. Praha: Respekt institut, 2011. ISBN 978-80-904153-2-4.

ČERNÁ, Marie et al. *Česká psychopedie: speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1565-3.

DOLEJŠÍ, Mojmír. *K otázkám psychologie mentální retardace*. 3. vyd. Praha: Avicenum, 1983. ISBN neuvedeno

DÖRNER, Klaus a Ursula PLOG. *Bláznit je lidské: učebnice psychiatrie a psychoterapie*. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-628-5.

FRIČ, Pavol, a Tereza POSPÍŠILOVÁ et al. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha: Agnes, 2010. ISBN 978-80-903696-8-9

HYHLÍK, František a Milan NAKONEČNÝ. *Malá encyklopedie současné psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973. ISBN 14-073-74

KALVACH, Zdeněk et al. *Křehký pacient a primární péče*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-4026-3.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003b. ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003a. ISBN 80-7178-549-0.

MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-331-4.

MLČÁK, Zdeněk a Helena ZÁŠKODNÁ. *Prosociální charakteristiky osobnosti dobrovolníků*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2013. ISBN 978-80-7464-462-7.

MÜLLEROVÁ, Magdalena (ed.). *Dobrovolníci pro kulturu: dobrovolnická činnost v kulturních organizacích*. Praha: Česká kancelář programu Culture nákladem Institutu umění - Divadelního ústavu, 2011. ISBN 978-80-7008-268-3.

OCHMAN, Malgorzata a Pawel JORDAN. *Dobrovolníci: cenný zdroj*. 1. vyd. Baltimore: The Johns Hopkins University Institute for Policy Studies, 1997. ISBN 1-886333-29-7.

PENNER, L. A. *Volunteerism and social problems: Making things better or worse?* Journal of Social Issues, 2004, no. 3, s. 645-666

PIPEKOVÁ, Jarmila (ed.). *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2006a. ISBN 80-7315-120-0.

PIPEKOVÁ, Jarmila. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. Brno: MSD, 2006b. ISBN 80-86633-40-3.

PŮLPÁNOVÁ, Ivana a Zdeněk MLČÁK. *Vybrané aspekty motivace k dobrovolnictví*. In: SMUTEK, Martin, Friedrich W. SEIBEL a Zuzana TRUHLÁŘOVÁ, ed. *Rizika sociální práce*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, s. 272-278. ISBN 978-80-7435-086-3

RABOCH, Jiří, Petr ZVOLSKÝ et al. *Psychiatrie*. Praha: Galén, 2001. ISBN 80-7262-140-8. s. 342-354

RENOTIÉROVÁ, Marie, Libuše LUDÍKOVÁ et al. *Speciální pedagogika*. 2. vyd., dopl. a aktualiz. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0873-2.

ŘÍČAN, Pavel a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Dětská klinická psychologie*. 4., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1049-8.

SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1733-3.

ŠIMKOVÁ, Svatava (ed.). *Dobrovolníci mění svět: sborník příkladů dobré praxe: Evropský rok dobrovolnictví*. Praha: Národní institut dětí a mládeže MŠMT, 2011. ISBN 978-80-87449-15-8.

ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Vyd. 4., přeprac. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-889-0.

TOMEČKOVÁ, Ivana. Dobrovolnictví v místě. In: RIEDLOVÁ, Dana. *Aktivní občan a rozvoj lokálních prostředí a regionů: studijní materiály k výukovému modulu*. Vsetín: Masarykova veřejná knihovna Vsetín, 2013. ISBN 978-80-904967-5-0.

TOŠNER, Jiří a Olga SOZANSKÁ. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-514-8.

TOŠNER, Jiří a Olga SOZANSKÁ. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-178-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. 1. dotisk 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0841-3.

VALENTA, Milan a Oldřich MÜLLER. *Psychopedie: teoretické základy a metodika*. 5. vyd. Praha: PARTA, 2013. ISBN 978-80-7320-187-6.

Internetové zdroje

BENEDÍKOVÁ, Luisa. *Rukověť dobrovolníka pečujícího o seniora* [online] Praha: Hestia, 2012 [cit. 2017-01-29]. dostupné z: <http://www.hest.cz/cdn/public/rukovet-dobrovolnika-pro-seniory.pdf>

Cena Křesadlo. *Hestia* [online] [cit. 2017-06-07]. Dostupné z: <http://www.hest.cz/cs-CZ/co-delame/cena-kresadlo>

Co přinese firmě dobrovolnictví vlastních zaměstnanců. *Podnikatel.cz* [online]. 2008 [cit. 2017-06-07]. Dostupné z: <http://www.podnikatel.cz/clanky/co-prinese-firme-dobrovolnictvi-zamestnancu/>

Corporation for National and Community Service, Building Active Citizens: The role of social institutions in teen volunteering. Brief 1 In *The Youth Helping America* series. Washington, DC. November, 2005. [online] Dostupné z https://www.nationalservice.gov/pdf/05_1130_LSA_YHA_study.pdf [cit. 2017-01-29]

Čeští zaměstnanci vydělali dobrovolnou práci 18 milionů. *Aktuálně.cz* [online]. 2014 [cit. 2017-06-07]. Dostupné z: <https://www.adra.cz/pomoc-v-zahranici/rozvojove-projekty>

Definice české obce sokolské. *Česká obec sokolská* [online]. 2015 [cit. 2017-06-07]. Dostupné z: <http://www.sokol.eu/obsah/5486/definice-ceske-obce-sokolske>

Dobrovolníci v Česku každoročně odpracují kolem 45 milionů hodin a odvádějí práci za víc než 5,5 miliardy korun. *Hestia* [online]. [cit. 2017-06-07]. Dostupné z: <http://www.hest.cz/cs-CZ/aktualne/dobrovolnici-v-cesku-kazdorocne-odpracuji-kolem-45-milionu-hodin-a-odvadeji-praci-za-vic-nez-5-5-miliardy-korun>

Dobrovolnická činnost obohacuje příjemce i dobrovolníka. *Hestia* [online] [cit. 25. 8. 2016] dostupné z <http://www.hest.cz/cs-CZ/o-hestia/o-dobrovolnictvi>

Dobrovolnictví [online]. Praha: [Dům zahraniční spolupráce], 2015 [cit. 2017-06-07]. ISBN 978-80-88153-08-5. dostupné z http://www.naerasmusplus.cz/file/1969/EURODESK_Dobrovolnictvi_nahled.pdf

Freiwilligenarbeit-Studie 2016. *Freiwilligenarbeit.de* [online]. 2004-2017 [cit. 2017-06-07]. Dostupné z: <https://www.freiwilligenarbeit.de/freiwilligenarbeit-studie-2016.html>

Chcete být koordinátorem dobrovolníků? *Dobrovolnik.cz*[online]. [cit. 2017-06-07]. Dostupné z: <https://www.dobrovolnik.cz/chcete-byt-koordinatorem-dobrovolniku>

Jak pracovat s dobrovolníky. *Dobrovolnik.cz* [online]. [cit. 2017-01-22]. Dostupné z: <https://www.dobrovolnik.cz/jak-pracovat-s-dobrovolniky>

Jeseníky přes hranici, z.s. *Jeseníky přes hranici* [online]. [cit. 2017-06-07]. Dostupné z: <http://www.jesenikyprshranici.cz/>

Metodika dobrovolnictví v sociálních službách [online]. 2012 [cit. 2016-11-27] dostupné z: <http://www.hest.cz/cdn/public/001597.pdf>

Mezinárodní klasifikace nemocí [online]. Geneva: World Health Organization, 2008 [cit. 2016-10-29]. ISBN 978-80-904259-0-3. Dostupné z: http://www.vrozene-vady.cz/vrozene-vady/mkn-tabelarni-cast_1-1-2013.pdf

Národní soustava povolání. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2017 [cit. 2017-06-07]. Dostupné z: http://katalog.nsp.cz/karta_p.aspx?kod_sm1=11&id_jp=102767

O dobrovolnictví. *Dobrovolnik.cz* [online]. [cit. 2016-08-25]. Dostupné z: <https://www.dobrovolnik.cz/o-dobrovolnictvi>

Ohlédnutí za divadelním festivalem O Václava z Václavova. *Amatérská scéna* [online]. [cit. 2017-06-07]. Dostupné z: <http://www.amaterskascena.cz/clanek/ohljednuti-za-divadelnim-festivalem-o-vaclava-z-vaclavova-kiue2.html>

O nás. *Greenpeace Česká republika* [online]. 2014 [cit. 2017-06-07]. Dostupné z: <http://www.greenpeace.org/czech/cz/O-nas/>

O nás. *Projekt Spolu* [online]. [cit. 2017-06-07]. 2017 Dostupné z: <http://www.projektspolu.cz/o-nas/>

O síle slova a mentálním postižení, M. Lečbých [online]. [cit. 2017-04-23]. ISSN 1214-2017. Dostupné z: <http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=704>

Proč se věnujeme firemnímu dobrovolnictví. *Hestia* [online]. [cit. 2017-06-07]. Dostupné z: <http://www.hest.cz/cs-CZ/pro-firmy/proc-se-venujeme-firemnimu-dobrovolnictvi>

Program 3G – tři generace [online] [cit. 8. 1. 2017] dostupné z <http://www.hest.cz/cs-CZ/co-delame/program-3-g-tri-generace>

Přehled nejčastějších typů dobrovolnických činností [online]. 29. 2. 2016 [cit. 2016-12-16]. Dostupné z: http://www.mzcr.cz/Odbornik/obsah/prehled-nejcastejsich-typu-dobrovolnickych-cinnosti-_3134_3.html

Rozvojové projekty. *ADRA* [online]. [cit. 2017-06-07]. 2014 Dostupné z: <https://www.adra.cz/pomoc-v-zahranici/rozvojove-projekty>

Slovníček. *ProCulture*. [online] 2003-2017 [cit. 1. 12. 2016] dostupné z <http://www.proculture.cz/slovnicek>

Všeobecná deklarace o dobrovolnictví [online]. [cit. 2016-12-5]. 2017 Dostupné z: <http://www.nicm.cz/vseobecna-deklarace-o-dobrovolnictvi>

Vybraní dobrovolníci v Olomouckém kraji obdrželi cenu Křesadlo 2016. *Maltézská pomoc, o.p.s.* [online]. 2016 [cit. 2017-06-07]. Dostupné z:

<http://www.maltezskapomoc.cz/olomouc/novinky/vybrani-dobrovolnici-v-olomouckem-kraji-obdrzeli-cenu-kresadlo-2016>

Výroční zpráva 2016. *Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska* [online]. 2017 [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: https://www.dh.cz/images/Dokumenty/vyrocnizprava/2016/VZ_2016_web.pdf

Zajímavá fakta a čísla. *Skaut* [online]. [cit. 2017-06-07]. 2017 Dostupné z: <http://www.skaut.cz/skauting/o-skautingu/fakta-cisla>

Zákony

ČESKO. Zákon č. 198/2002 Sb. o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, dostupné také [online] z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-198> [cit. 27. 8. 2016]

PŘÍLOHY

SEZNAM PŘÍLOH:

Příloha č. 1 Všeobecná deklarace o dobrovolnictví

Příloha č. 2 Dotazník pro sociální pracovníky

Příloha č. 3 Dotazník pro studenty

VŠEOBECNÁ DEKLARACE O DOBROVOLNICTVÍ

Dobrovolnictví je základním stavebním prvkem občanské společnosti. Uskutečňuje nejvznešenější aspirace lidstva - touhu po míru, svobodě, příležitostech, bezpečí a spravedlnosti pro všechny.

V době globalizace a nepřetržitých změn se svět stále zmenšuje, je složitější a vzájemná závislost vzrůstá.

Dobrovolnictví, individuální nebo skupinová činnost, umožňuje:

- udržovat a posilovat takové lidské hodnoty jako jsou družnost, zájem o druhé a služba jiným lidem
- aby jednotlivci mohli uplatňovat svá práva a odpovědnost jako příslušníci komunity a aby se zároveň mohli po celý život učit a růst, realizovat veškerý svůj lidský potenciál
- propojení navzdory rozdílům, které nás neustále rozdělují, abychom mohli žít ve zdravých, udržitelných komunitách a abychom mohli společně usilovat o nalezení nových řešení pro společné úkoly a mohli jsme utvářet náš kolektivní osud

Na úsvitu nového tisíciletí se dobrovolnictví stalo nepostradatelným prvkem každé společnosti. Účinně a prakticky převádí deklaraci Spojených národů, kde se praví: "My, lid," máme moc změnit svět, do běžného života.

* * * * *

Tato deklarace podporuje právo všech žen, mužů a dětí svobodně se sdružovat a dobrovolně pracovat bez ohledu na kulturní a etnický původ, věk, pohlaví, tělesný stav a společenské nebo ekonomické postavení. Všichni lidé na celém světě by měli mít právo nabídnout jiným lidem a jejich komunitám svůj čas, schopnosti a energii prostřednictvím individuální či kolektivní činnosti a bez nároku na odměnu.

Chceme rozvoj dobrovolnictví, které by:

- pomohlo zapojit celou komunitu do identifikace a řešení jejích problémů
- povzbuzovalo mládež a pomáhalo jí, aby se vedení prostřednictvím služby stalo pro ni trvalou součástí života
- mluvilo za ty, kteří nemohou mluvit sami za sebe
- umožnilo dalším lidem se do dobrovolnictví zapojit

- doplňovalo, avšak nenahrazovalo odpovědnou činnost jiných sektorů i úsilí placených pracovníků
- umožnilo lidem získat nové znalosti a dovednosti a plně rozvinout svůj potenciál, sebedůvěru a tvořivost
- podporovalo rodinnou, komunitní, národní i globální solidaritu

Jsme přesvědčeni, že je společnou odpovědností dobrovolníků a zároveň i organizací a komunit, v nichž působí:

- vytvářet prostředí, v němž dobrovolníci mají smysluplnou práci, která umožňuje dosáhnout dohodnutých výsledků
- definovat kritéria pro účast dobrovolníků, tedy i podmínky, za nichž by organizace a dobrovolník mohli své závazky ukončit, dále pak rozvíjet způsoby, jak činnost dobrovolníků řídit
- poskytovat dobrovolníkům a osobám, jimž slouží dostatečnou ochranu před riziky
- poskytovat dobrovolníkům vhodné školení, pravidelné hodnocení a uznání
- zajistit přístup pro všechny odstraněním veškerých bariér - fyzických, ekonomických, společensko-sociálních a kulturních - bránících jejich účasti

* * * * *

V souladu se základními lidskými právy, která jsou vyjádřena v Deklaraci lidských práv Spojených národů a se zásadami dobrovolnictví a odpovědností dobrovolníků a organizací, v nichž působí, se obracíme na:

1. všechny dobrovolníky, aby projevili své přesvědčení, že dobrovolnická činnost je tvůrčí a zprostředkující síla, která:

- vytváří zdravé, udržitelné komunity, které uznávají důstojnost všech lidí
- umožňuje všem lidem uplatňovat práva lidských bytostí a tím zlepšit vlastní život
- pomáhá řešit společensko-sociální, kulturní, hospodářské a ekologické problémy
- pomocí celosvětové spolupráce utváří lidštější a spravedlivější společnost

2. vedoucí představitelé:

- ve všech oblastech, aby se spojili a vytvořili silná, viditelná a účinná místní a národní "dobrovolnická centra" - základní vedoucí organizace dobrovolnictví
- vlád, aby zajistili pro všechny právo na dobrovolnou činnost, aby odstranili veškeré právní překážky bránící účasti na dobrovolné činnosti, aby zapojili dobrovolníky do své práce a

poskytli nevládním organizacím prostředky i podporu pro účinnou mobilizaci a vedení dobrovolníků

- v podnikání, aby povzbuzovali své zaměstnance a pomáhali jim působit v komunitě jako dobrovolníci a aby vyčlenili lidské i finanční zdroje pro rozvoj infrastruktury nezbytné pro podporu dobrovolnictví
- v médiích, aby přinášeli příběhy dobrovolníků a poskytovali informace, které by lidi povzbuzovaly a pomáhaly jim zapojit se do dobrovolných činností
- v oblasti vzdělávání, aby vedli lidi všech věkových skupin a pomáhali jim zapojit se do dobrovolných aktivit a aby lidem vytvářeli možnosti uvažovat o jejich službě a učit se z ní
- církví, aby potvrdili dobrovolnictví jako správnou odpověď na duchovní výzvu sloužit všem lidem
- nevládních organizací, aby vytvořili pro dobrovolníky přátelské organizační prostředí a aby vyčlenili lidské a finanční prostředky nezbytné pro účinné začlenění dobrovolníků.

Obracíme se na Spojené národy, aby:

- vyhlásily toto desetiletí jako "Dekádu dobrovolníků a občanské společnosti" a stvrdily tím nezbytnost posílit instituce svobodných společností
- uznaly logo - "červené V" za univerzální symbol dobrovolnictví

IAVE vyzývá dobrovolníky a vedoucí představitele ze všech oblastí na celém světě, aby se partnersky spojili na propagaci a podporu účinného, všem přístupného dobrovolnictví, symbolu solidarity všech lidí a národů. IAVE vyzývá globální komunitu dobrovolníků, aby tuto Všeobecnou deklaraci o dobrovolnictví studovali, diskutovali o ní, schválili ji a naplnili.

Dobrý den,

ráda bych Vás požádala o vyplnění krátkého dotazníku, který poslouží jako zdroj informací pro výzkumnou část mé diplomové práce. Diplomová práce se zabývá dobrovolnictvím v zařízeních pro osoby s mentálním postižením. V případě, že máte registrováno více sociálních služeb, prosím odpovědět jen za Domov pro osoby s mentálním postižením.

Dotazník má 15 otázek a jeho vyplnění Vám zabere zhruba 15 až 20 minut. Získané informace budou zpracovány zcela **anonymně** bez uvedení konkrétních zařízení, která se výzkumu zúčastní.

Postup při vyplňování dotazníku je jednoduchý. Zakroužkujte vždy jednu z nabízených odpovědí. Kde je to uvedeno, můžete vybrat libovolný počet odpovědí a u některých otázek uveďte volně svou vlastní odpověď.

Velmi děkuji za Váš čas, ochotu a spolupráci.

Libuše Hýblová

1. Na úvod uveďte, prosím, název vašeho zařízení:

2. Pracují ve vašem Domově (zařízení) dobrovolníci?

- a) ano, příležitostně
- b) ano, pravidelně
- c) ne, nemáme o dobrovolníky zájem
- d) ne, ale dobrovolníky bychom uvítali
- e) Jiné.....

3. Kolik je momentálně ve vašem zařízení dobrovolníků?

.....(uveďte, prosím)

4. Jaké činnosti u vás dobrovolníci vykonávají? (Můžete vybrat i více odpovědí.)

- a) manuální
- b) administrativní
- c) činnosti v přímém kontaktu s klienty
- d) nemáme dobrovolníky
- e) Jiné (uveďte, prosím)

5. Máte požadavek na věk dobrovolníků?

- a) ano, musí být oddo..... (prosím, doplňte)
- b) ne, věk není rozhodující

6. Jakého minimálního stupně vzdělání musejí dobrovolníci pracující ve vašem zařízení dosáhnout?

- a) základní
- b) středoškolské
- c) vyšší odborné
- d) vysokoškolské
- e) vzdělání není rozhodující
- f) Jiné (uved'te, prosím).....

7. Požadujete od dobrovolníků nějaké specifické znalosti a dovednosti pro práci s klienty ve vašem zařízení?

- a) ano,
.....
..... (uved'te, prosím)
- b) ne

8. Mohou u vás pracovat dobrovolníci u osob se všemi stupni mentálního postižení (stupně dle MKN)?

- a) ano
- b) ne,
(doplňte, prosím, stupeň postižení, v případě kterého nemohou s klienty pracovat)

9. V čem by vám mohli dobrovolníci pomoci?

.....
.....
.....(uved'te, prosím)

10. Mají dobrovolníci ve vašem zařízení možnost účastnit se supervize?

- a) ano
- b) ne
- c) jiné (uved'te, prosím)

11. Vykonává u vás osoba zodpovědná za dobrovolníky pouze práci koordinátora dobrovolníků?

a) ano

b) ne, je zároveň(uvedte, prosím, profesi)

c) veškerou agendu spojenou s dobrovolníky nám zajišťuje dobrovolnické centrum

d) Jiné.....

12. Jak informujete veřejnost o možnosti stát se dobrovolníkem ve vašem zařízení? (Můžete označit více odpovědí)

a) na internetových stránkách našeho zařízení

b) propagací v regionálních médiích (tisk, rozhlas, televize)

c) informačními letáky (plakáty)

d) pořádáme besedy ve školách

e) spolupracujeme s dobrovolnickým centrem

f) nábor dobrovolníků spojený s jinou akcí (den otevřených dveří, apod.)

g) prostřednictvím známých našich zaměstnanců

h) jiné

.....(uvedte, prosím)

13. Jak dlouho u vás průměrně dobrovolníci vydrží?

..... (uvedte, prosím)

14. Proč si myslíte, že dobrovolnictví u Vás ukončují svou činnost?

.....

.....(uvedte, prosím)

15. Jak hodnotíte zájem dobrovolníků o práci s klienty s mentálním postižením?

.....

.....

PŘÍLOHA č. 2 Dotazník pro studenty (přepis elektronické verze)

Dobrý den,

ráda bych Vás požádala o vyplnění krátkého dotazníku, který poslouží jako zdroj informací pro výzkumnou část mé diplomové práce. Diplomová práce se zabývá dobrovolnictvím v zařízeních pro osoby s mentálním postižením.

Dotazník má 12 otázek, jeho vyplnění Vám zabere zhruba 15 minut a získané informace budou zpracovány zcela **anonymně**.

Velmi děkuji za Váš čas, ochotu a spolupráci.

Bc. Libuše Hýblová

1. Na úvod uveďte, prosím, Váš věk a pohlaví:

2. Jaký obor studujete?

.....

3. Kde se v současné době nejčastěji zdržujete?

- a) město
- b) vesnice
- c) jiné (uveďte)

4. V jakých oblastech myslíte, že mohou dobrovolníci pracovat? (Zakroužkujte, prosím, vždy jednu odpověď na řádku)

a) Zdravotnictví	Ano	Ne	Nevím
b) Kultura	Ano	Ne	Nevím
c) Ekologie	Ano	Ne	Nevím
d) Sociální služby	Ano	Ne	Nevím
e) Práce s dětmi a mládeží	Ano	Ne	Nevím
f) Sport	Ano	Ne	Nevím
g) Mimořádné události	Ano	Ne	Nevím
h) jiné (uveďte)			

5. Uvažujete o tom, stát se dobrovolníkem?

- a) ano
- b) ne
- c) v současné době jsem dobrovolník
- d) v minulosti jsem pracoval/a jako dobrovolník

6. Pracoval jste již jako dobrovolník?

- a) ano, jednorázově
- b) ano, opakovaně, ale nepravidelně
- c) ano, pracuji jako dobrovolník pravidelně
- d) ne, nikdy

7. Z jakého HLAVNÍHO důvodu byste chtěl/a pracovat nebo pracujete jako dobrovolník?

- a) chci být prospěšný a někomu pomoci
- b) je to kvalitní náplň mého volného času
- c) chci získat zkušenosti pro budoucí povolání
- d) chci poznat nové lidi a navázat nová přátelství
- e) nechci pracovat jako dobrovolník
- f) jiná možnost (uved'te)

8. Uvažujete o tom, že byste se stal/a dobrovolníkem u osob s mentálním postižením?

- a) Ano
- b) Ne, preferuji jinou cílovou skupinu
- c) Nevím, nedokážu posoudit
- d) Již jsem dobrovolníkem u této cílové skupiny
- e) Jiné (uved'te)

9. Jaké činnosti si myslíte, že mohou dobrovolníci vykonávat pro klienty s mentálním postižením?

10. V jaké oblasti byste se chtěl/a stát dobrovolníkem? (Můžete vybrat více možností.)

- a) Zdravotnictví
- b) Kultura
- c) Ekologie
- d) Sociální služby
- e) Práce s dětmi a mládeží
- f) Sport
- g) Mimořádné události
- h) jiné (uved'te)

11. Jak dlouho jste dobrovolníkem?

12. Proč jste s prací dobrovolníka skončil/a?

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Libuše Hýblová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Markéta Hamplová
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Dobrovolnictví v Domovech pro osoby s mentálním postižením
Název v angličtině:	Volunteering in homes for people with mental disabilities
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá dobrovolnictvím a zájmem o dobrovolnictví v domovech pro osoby s mentálním postižením. Teoretická část je zaměřena na charakteristiku osob s mentálním postižením, druhy a oblasti dobrovolnictví a management dobrovolnictví. Popisuje získávání, výběr a výcvik dobrovolníků a jejich odměňování. V praktické části je zjišťován zájem dobrovolníků o práci s osobami s mentálním postižením a o dobrovolnictví vůbec, a to dotazníkovým šetřením mezi studenty Univerzity Palackého v Olomouci. Dalším dotazníkovým šetřením je zjišťován zájem o dobrovolníky v domovech pro osoby s mentálním postižením a zkušenosti sociálních pracovníků těchto domovů s dobrovolníky.
Klíčová slova:	mentální postižení, dobrovolnictví, druhy dobrovolnictví, oblasti dobrovolnictví, dobrovolnictví v sociálních službách, management dobrovolníků

Anotace v angličtině:	The thesis deals with volunteering and with interest in volunteering in homes for people with mental disability. The theoretical part focused on characteristics of people with mental disability, types and fields of volunteering and management of volunteering. Further, there are described acquiring, selection and training of volunteers and their reward. The practical part is looking into interest of volunteers about work with people with mental disability and about volunteering generally, that is by way of the questionnaire disquisition among students of Palacký University in Olomouc. By way of next questionnaire disquisition we look into interest about volunteers in homes for people with mental disability and experiences of social workers from these homes with volunteers.
Klíčová slova v angličtině:	Mental disability, volunteering, types of volunteering, fields of volunteering, volunteering in social services, volunteer management
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 Všeobecná deklarace o dobrovolnictví Příloha č. 2 Dotazník pro sociální pracovníky Příloha č. 3 Dotazník pro studenty
Rozsah práce:	72 stran bez příloh
Jazyk práce:	čeština